

**Styrken
i Tinfos-
REGNET**

Regnet som i rikelige mengder føres til vårt land av vestenvinden.

Det søker veien til sine røtter, sjøen og verdenshavene, og gir generøst fra seg sin livskraft.

I århundrer drev det kvernsteinene. Våre forfedre fikk i mørke høstkvelder malt kornet fra en steinet åker. Regnets styrke stråler i dag ut over landet gjennom tusen kraftlinjer.

Med innsikt har mennesker koblet inn prosesser som alle drives av regndråpenes hast mot havet.

Virksomheten i Tinfos har dette som basis. I våre smelteverk foredles norsk og oversjøisk malm.

Ny elektrisk kraft gjenvinnes av store mengder spillvarme i vårt avanserte vvarmekraftverk.

Dets kjølevann gir liv og leveforhold til tusenvis av piggvoryngel.

Etter omsorgsfull pleie havner fisken på kresne ganers tallerkener.

Innsiktsfulle medarbeidere på alle plan utvikler og driver disse aktivitetene. Resultatet er godt utkomme for den enkelte og overskudd for bedriften og det store samfunnet.

TINFOS
TINFOS JERNVERK A/S

Gutorm Eftestøl og Torggrim Kråkeland les aviser i Eftestøl 1913. Foto utlånt fra Martin Eftestøl.

Minner frå ei postrute i 1950-åra: Då posten kom heilt fram til Eftestøl.

Av Anne-Berit Erfjord

I den siste tida har Eftestøl-folka kjempa for å få posten sin fram til gards. Dei må nå henta posten i ein postkasse på Fjotland.

For 50 år sidan var Eftestøl ein stoppestad i postruta til Trygve Gaidal. Frå 1920 hadde Eftestøl vore med på rute 3645 som frå starten i 1910 heitte Fjotland-Harbak-Kvinlog.

Denne ruta var ei svært tung og lang rute og det var ikkje lett å få eit bud som ville halda på i lengere tid.

Den einaste som var lenge i ruta var Jacob Olsen Røiland, frå 1927 til 1944. I desse åra fekk Eftestøl og Førlandsås posten berre ein gong i veka.

Frå 1.7.1949 blei ruta kalla Åsemoen-Eftestøl.

Trygve si postruta.

Trygve Galdal hadde ruta frå 1.12.1948 til 31.3. 1953. I desse åra var det ikkje så lett å få ein grei jobb ved sida av å driva gard. Trygve var sprek og godt trent både med å gå til fots og på ski, så han hadde godt mot på jobben.

Posten skulle fram to gonger i veka, tysdag og laurdag. Trygve, som budde på Fjotland, starta i 7-tida. Fyrst måtte han gå til posthuset på Åsemoen og henta posten. Denne posten hadde kome dagen og dagane før.

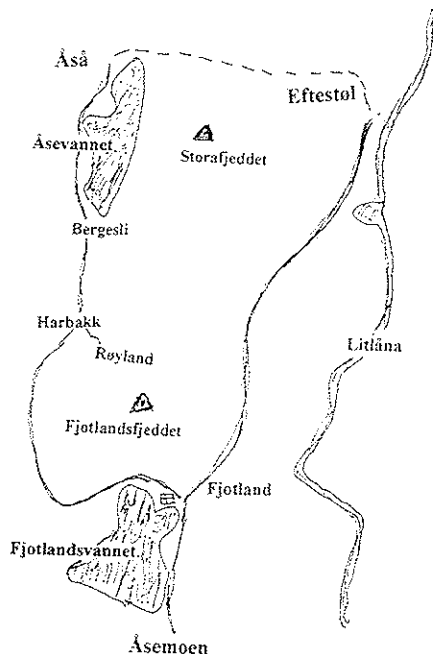
"Så gjekk eg om Fjotland til Eftestøl, eg trur eg var der i 9-tida. Etter å ha levert posten der, gjekk turen over heia. Det var opp Bergheia, sør for Stemtjødna, bratt ned Kregelia, nordom vatnet i skråningen som heiter Solbar og fram til Førlandsås, eller Åså, som fjotlandingane sa. Her var eg i 10-tida.

Så gjekk eg vegen langs Åsevatnet og ned til Bergesli. Gardane Harbakk og Røiland var og med på ruta.

Til slutt måtte eg alltid til Åsemoen og levera skreppa, om eg hadde fått med sendingar eller ikkje. Til vanlig var eg heime i 1-2-tida. *

"Kor lang var ruta di?"

"Ruta blei målt opp, og dersom eg måtte inn i alle hus, var ruta 3 mil."

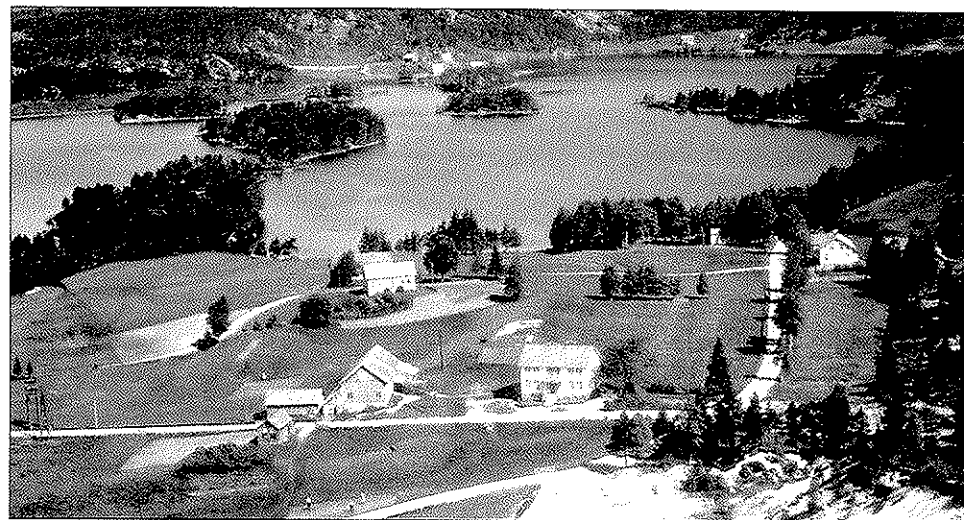

Fleire hus og gardar hadde postkassar, men var det verdipost, måtte den leverast i hus.

Ville dei senda post, hengde dei merke på postkassen. Trygve hadde ikkje frimerker med, han tok imot brev og portopengar som han tok med til posthuset på Åsemoen. Før jul var det mange julekort.

"Var der mykje post?" "Nei, det var ingen tyngde. Det var nokre brev, av og til verdipost og småpakkar og så Agder. Eg trur dei hadde Agder i alle hus"

I Eftestøl var 3 hus der det budde folk, i Åså var det 3, i Bergesli 2, på Røyland 4 og i Harbakk 2, i alt 14 husstander på ruta.

Åsemoen ca 1950. I det to-etasjes huset var poståpneri frå 1905 til 1977. Poståpner då Trygve gjekk med posten, var Tønnes T. Risnes, siste åra Helene Engedal. Foto utlånt frå Bjarne Knibestøl

Til fots, på sykkel, eller på ski.

"Gjekk du til fots heile tida?"

"Nei, etter eit par år fant eg på å bruka sykkel. Det gjekk an å sykla til Eftestøl, på ein "hesteveg". Så sette eg sykkelen der, gjekk over heia til Åså og resten av ruta til fots. Neste postdag hadde eg ein annan sykkel og sykla til Åså, sette sykkelen der og gjekk over heia til Eftestøl. Der hadde eg sykkelen frå sist tur. På denne måten fekk kundane posten til ulik tid, men alle tykte det var greit nok

"Om vinteren kunne du ikkje sykla?"

"Nei, då gjekk eg på ski. Veret og føret var svært varierende. Vinteren 1951 var det masse snø,

bussrutene sto stille i perioder, men posten kom fram. Eg minnest ei gong det var masse tung våt snø. På Krågedalsmyra var mørke flekkar der skiene sokk rett ned. Dette blei ein tung tur."

Men det kunne vera fint føre og då gjekk turen fort. Rekorden til Trygve var den dagen han var heime i 1/2 11-tida.

"Men då hadde eg trent!" (I 1956 vant Veikko Hakulinen 3-mila i OL på 1.44.06.0 og då leverte han verken Agder eller drakk kaffi)

I skodda.

Det kunne vera harde uversdagar, det verste var skodda.

"Ein dag på ettervinteren skulle eg gå frå Åså og heimover på Åsevatnet. Eg såg ikkje land, gjekk og gjekk. Men så høyrde eg fossen og blei glad, for då trudde eg at eg hadde kome til osen. Men då eg såg land, var eg omtrent der eg hadde starta, så fossen var i den bekken som rant inn i vatnet. Då passa eg på og gjekk så dei ikkje såg meg frå husa, eg var flau for eg hadde gått vilt. Etterpå hadde eg auene festa på ei isbraut og kom rett fram."

Samvær

"Blei du bedd inn til nokon?"

"Ja, i Eftestøl sto kaffien ferdig , og der fekk eg så nydelige lefser. Dei var steikt i skorsteinen på kjøkkenet og fyrt med bjørkeved.. Så då blei eg stimulert til å fortsetta over heia". Fleire ville gje meg kaffi og preka. Ei kona skjelde meg ut for eg ikkje hadde tid. Ei gong fydde ho etter meg til neste kunde, og då eg tok ein kaffikopp der, sa ho "Va kje min kaffi god nok?"

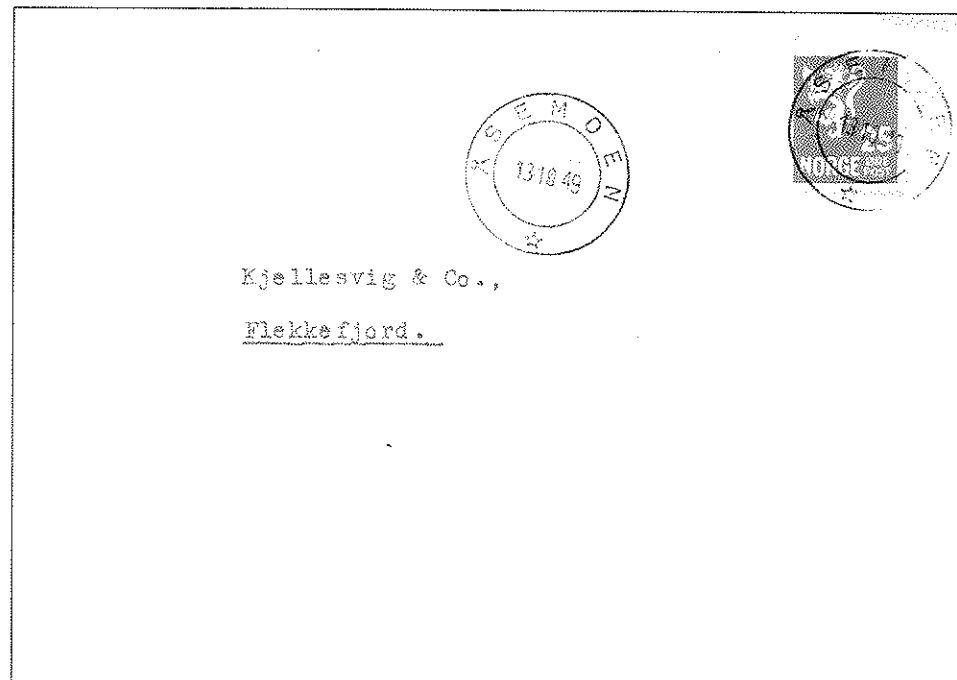
Assistenten til Trygve.

Hausten 1952 fekk Trygve vegarbeid, Då var det kona til Trygve, Berthe, som gjekk med posten i fleire månader kvar tysdag og laurdag. Det gjekk stort sett greit, men ein gong gjekk ho vilt.

Berthe og Trygve Galdal heime i stova hausten 2000. Foto:J. Hamre

Ho hadde sykla til Åså, og skulle gå over heia til Eftestøl. Det var skodde, og ho svinga for langt til høgre og gjekk lenge utan å veta kor ho var. Etter lang tid kom ho til Ingeristeinen ved Eftestølvegen. Då hadde det ikkje vore så langt heim . "Men tru du ikkje ho snudde og gjekk tilbake til Åså og sykla så til Fjotland. Derifrå sykla ho til Eftestøl, leverte posten og sykla så endelig heim. Då var klokka rundt 4 og familien hadde vore ganske redde for ho." Trygve høyrrest både litt forarga ut over at ho ikkje tok kortaste veg heim, men og litt stolt over "assistenten" som han kallar ho.

Brev med poststempel frå Åsemoen. Utlånt fra Ole Z.Torkildsen

Denne dagen hadde postruta blitt mest dobbel så lang, men "Dei måtte jo få posten på Eftestøl den dagen dei skulle"

Berthe hadde 5 born frå 9 til 3 år heime og venta det 6te då ho gjekk med posten.

Lønn.

Me spør Trygve kor stor løna var.

"Eg starta med 18 kr. dagen. På slutten var det 20 kr., og så trekte dei til pensjonskassen, og det fekk eg aldri atte. Men eg tykte det var ei ganske god løn".

Trygve presiserer at fleire postbud før han har hatt harde ruter og halde på mykje lengere enn han.

Postruta seinare.

Etter Trygve slutta, var Torstein Førlandsås bud fram til 31.1.1958. Landpostbudruta blei då lagt ned og overført til bilrute.

Den gamle Knabevegen.

Stien mellom Eftestøl og Førlandsås kryssa den eldgamle kyrkjevegen frå Knaben. Denne gjekk om Håland, forbi Åsestølen

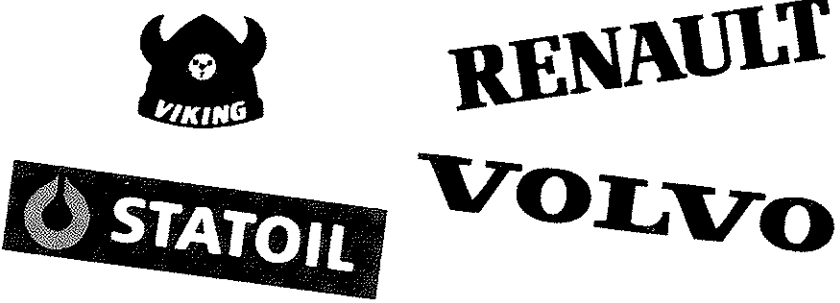
og sørover på austsida av Åsevatnet langs det bratte Storafjeddet. Under Storafjeddet går stien forbi Mørkastova. Det er ei kjempestor steinhelle som står på skrå inn mot fjellet, det er då eit stort høgt rom under.

Johan Jerstad fortel om gamle Turi Knaben som døydde i Knaben hos dottera Gunnvor. Då dei skulle frakta kista til kyrkja, var det snø og rennefok. Uveret auka på, og då dei kom til Storafjeddet, sette dei kista inn i Mørkastova til neste dag. "Stova" har og vore nytta til overnatting.

Den gongen Berte for vilt i skodda, har ho trulig gått på noko av denne stien, for den kom ned til Eftestølveien ved Ingeristeinen.

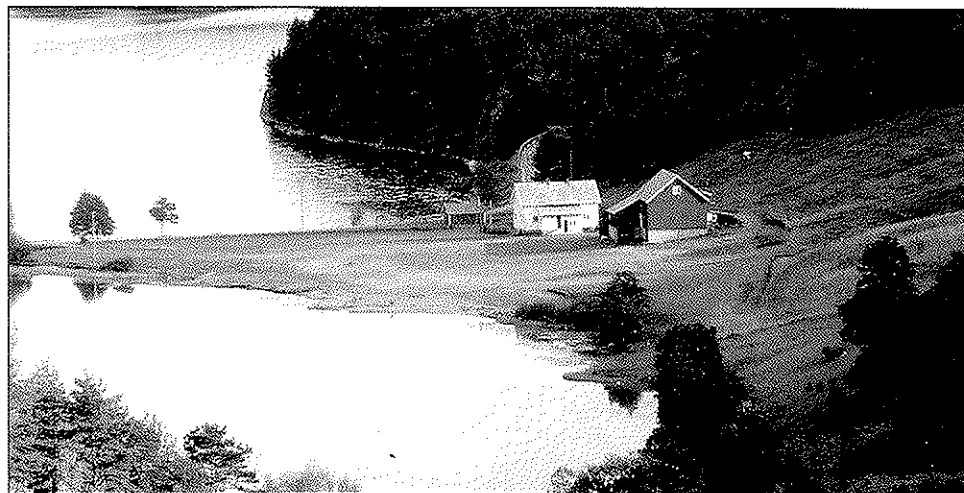
Kjelder:

- Samtale med Berthe og Trygve Galdal
- Gaute Lende og Ole Z. Torkildsen: *Posthistorie i Flekkefjordsregionen*.
- Johan Jerstad: *Sogebok og Lesebok*
- Økonomisk kartverk

Hunsbedt

Hunsbedt Bil a.s.
4480 Kvinesdal
Tlf. 38 35 70 00

Ytreland på Galdal. Foto: Bjarne Knibestøl.

På gamle vegar

Av: Syvert Galdal

Fjotland herrad, Veggeland krets, Ytreland på Galdal, var mine heimtrakter nå er det alt mange år sidan kommunesamanslåing gjorde Feda, Kvinesdal og Fjotland herrad til eit rike, naturleg nok kanhenda etter landskap og busetnad, men ennå kjennast det rettast for min del å nemna Fjotland som mi heimbygd.

I staden er det kome landpost-rute, automattelefon og storbutikkar på tettstadene. Folk har det romslegare økonomisk enn nokon gong før, men ser mindre til kvarandre både i yrke og fritid. Også tv-apparatet må ta ein del av skulda for at det nære samværet mellom folk i grannelaget er blitt sjeldnare vare.

Når dei første sterke inntrykk av heimen og grenda er komne litt på avstand, er det mest om å gjera og koma ut i skog og mark og sjå at alle dei kjende plassane med varme minne frå tidleg ungdom med fiske-turar, snarefangst, bær - og molte-sanking.

Eg fekk meg skyss opp på høgaste Haddelandsheia til bytesteinen med Hægebostad.

Herifrå er stigen lett å fylgja syd- og austetter mot Blåberg, det store landemerket med varden kneisande på toppen. Og heia viste fram beste sida si denne seine haustdagen i november.

Her er det lett å gå mot den gamle Haddelandsstølen og nattefrost hadde gjort myrane harde og lette å ta seg over.

Det er nok lite jakt og fiske i desse fine heistroka mot for ein generasjon eller to sidan, men her var liv å sjå. Trykkjande skogsfugl letta med kraftige vengeslag i liene ned mot Steinborgvatnet.

Det er så det kvepp i ein stakkars fotgjengar når skogsfugl tek til vengene når ein minst anar det.

Her finn ein lett far etter folk frå farne tider. Det kan vera nedråtna og skrøpelege høyløer frå gamle dagar då heieslåtten var mykje verd.

Ofte ser ein skeive stakkstenger i myrkantane som minner om at her har farne tiders slåttefolk sankt høyt til buskapen sin, sett det i stakk, for sidan å køyra det heim på vinterføre når vårknipa tok til å melda seg i den heimlege høyløa.

Dei gamle buvegane og gangvegane i heia er dels heilt attgrodde, men på sine stader lette å fylgja.

Eg kom inn på den gamle buvegen frå Veggeland og tok på heimveg etter ein tur der eg hadde helsa med vemod på gamle heiestrok der minne frå skiturar dukka fram frå minnealbumet ikkje minst ein påsketur til Haddelandsstølen for snart femti år sidan, då mange ungdomar frå Veggelandskretsen var samla der.

Uventa fort stod eg på toppen av Veggelandslie i Manneskaret. Her har ein eit utrolig utsyn over Veggeland krets med Galdal og Knibestøl, Limoen og Bruli i syd og Haddeland og Valdros i nord. Langt der nede låg gardane som om dei kvilte seg i det duse lyset nå seinhaustes.

Der ligg det som før det gamle kvitmåla skulehuset der me fekk gå i todelte skule annankvar dag med få timar og få fag, men der me truleg lærte meir i viktige fag som norsk og rekning enn mange barn gjer i grunnskulen i dag, der dei skal ha med seg ein smak av så mange emne.

F.v Peder Galdal, Tollak Veggeland og Syvert Haddeland. Bildet er frå ca 1938 og utlånt av Syvert Galdal.

Mest sviv tankane attende til farne slekter. Rett ned i grenda budde Tollak Veggeland av den kjende slekta etter Torkjell Tollakson Iveland (1768 - 1862) som kom frå Konsmo og blei bruksmann i Fjotland. Son hans nemnest først Reidar Torkjellson Eiesland (1818 - 1904) av de han først budde der. Han selde garden til verfar sin, Tollak Åsen og flytte til Galdal i 1856.

Reidar og Tonette Tollaksdotter fekk 8 barn, 7 gutar og 1 jente. Eldst vart Nils Tobias (1854 - 1923), som tok over farsgarden på Galdal. Deretter kom før nemnde Tollak (1856 - 1953) som budde midt i grenda på Veggeland. Etter han kom Peder (1860 - 1954) som kjøpte garden Ytreland på Galdal.

Etter Peder kom Syvert (1864 - 1951) som dreiv landhandel, først på Grønnes og sidan på Haddeland. Så kom Hans (1865 - 1936) som budde i Valdros, deretter Tobias og Severine som vart gift med Kristoffer Olsen Limoen. Yngstemann, Johannes, døydd ung.

Dei var sterke og flinke både i arbeid og idrett, desse karane. Ikkje minst Tollak fekk ord på seg som framifrå flink på ski. Dei høgaste ufsene sette han utfor og dei brattaste bakkane rende han ned.

Ennå ser eg for meg Peder med sine solide ski med vidjebindingar, med støvlar med loddar utanpå og med ein lang stav i høgre handa leggja ut på kyrkjeveg tidleg på sundags føremiddag vinterstid.

Om Nils Tobias vart det sagt at det var få menn folk i Fjotland hadde større tiltru til enn han. Han var medlem i herradstyret i 31 år, til tider formannskapsmedlem og to gonger varaordførar. Han var lagretts- og domsmann, jordskiftemann og kasserar i sparebanken i tillegg til at han dreiv farsgarden.

Dagen etter gjekk vegen opp til Steintland, inn til Åkrokane og langsmed Såpemyrane til Gunnforsmoen. Det var i traktene rundt her at folk på Galdal og Knibestøl hadde sine heieslåtter. Her er store område med fine slåtteteigar der høyet blei sett i stakk eller samla i løer og sidan kjørt heim på vinterføre om Steintland, Tvørli og over Galdalsvatnet.

Om Gunnforsmoen er det blitt hevda at første del av namnet tyder "ufred" og andre delen kan vera ordet "ferd". Gunnforsmoen skulle etter dette kanhenda tyda vegen folk frå Eiken og Hægebostad for i ufredstider når kongane kalla inn leidangen. Det er vel heller truleg at Kvinesdal eller den tids Kvin var sentral møtestad både i krig og fred.

O. Konsmo

Blikkenslager og mekanisk verksted

Telefon 38 35 02 16

Kan henda var det nett i den tid Håkon den gode eller Olav Tryggvason let skjera hærpil og senda over bygdene for å kalla inn hærmennene til langskipa sine, at Gunnforsmoen fekk namnet sitt. Kven veit, i grunnen?

At folk i Eiken og Hægebostad nytta denne vegen som veg til sjøen, tykkjest rimeleg. Gunnforsmoen er stor og flat i alle fall, og med barna på Galdal kunne seia at skulle me ha flyplass på Galdal, ja så måtte det bli på Gunnforsmoen.

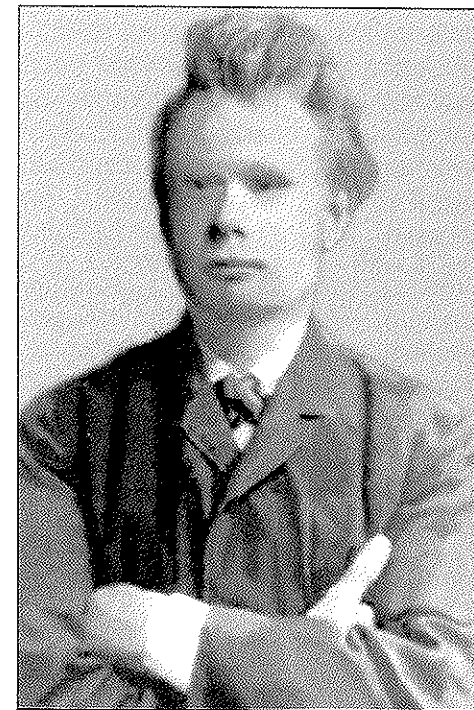
Heievandringa var slutt for denne gongen. Ofte ynskjer eg at eg sat inne ved dei fine fiskevatna og ved den gamle bua på Gunnforsmoen som lyser mot deg på lang lei. Her for me så ofte med sekk og med spann og plukka molter og sankka bær.

Best ser eg stroka for meg med glitrande kveldssolglans på toppane på heimveg frå Gunnforsmoen over Såpemyrane og Knutshommen med Brudefjellet som mektig bakgrunn.

Folkehøgskulepioner og bladmann

KRISTIAN FØRLAND

Av Ingvar Olimstad

"Aldri før eller siden har jeg så uten grenser, så ganske uegenlyttig beundret og sett opp til noen i hele kristenheten som denne min venn Førland. Han kom fra de dype daler bak snehvite stengende fjell, dit jeg lengtet så sårt. Han var friheten og fremskrittet og selvstendigheten..."

Sitatet er henta frå memoarboka "I fra gutt til mann", skriven av ein av våre største poetar, Nils Collett Vogt (1864 - 1937), og orda gjeld Kristian Førland frå Kvinesdal.

Kristian Førland var født på Nedre Førland på Kvinesheia i 1855. Foreldra hans var Grete Hansdotter og Gabriel Torkildsen

Førland. Gabriel kom frå Øvre Egeland. I søskenflokket var det tre jenter og fire gutar. Det var ein evnerik søskenflokk, og både Kristian og eldstebroren hans reiste til Egersund og gjekk lærarseminar der. Ein yngre bror kom med i "brødreminigheten" og var ei tid lekpreikar, ein av dei første vi veit om frå Kvinesdal.

Kristian blei omgangsskulelærer på Lista. Sommaren 1877 var han med på lærarmøtet i Kristiansand, og der fekk han høyre Viggo Ullmann tale. Den kjende skulemannen og seinare politikar og stortingspresident, Viggo Ullmann (1848 - 1910), hadde fire år tidlegare sett i gang den første

folkehøgskulen i Kristiansand stift, på Vigmarken i Landvik. Han hadde hatt studieopphald i Danmark og var blitt riven med av den danske folkehøgskulerørsla og av grundtvigianismen.

Nå var det Førland som blei riven med av Ullmann, og sommaren etter kom han til sommarkurset på Vigmarken og blei frå då av Ullmanns medlærer. Det var ingen dans på roser å vere folkehøgskulelærer, og slett ikkje hos den omstridde Viggo Ullmann.

Skulen hans blei på det sterkeste motarbeidd av styresmakterne. Grundtvigianismen med si kulturopne og lyse kristentru blei sett på som farleg i ei tid med sterke pietistiske straumdrag, og både prestar og predikantar, ikkje minst på Agder, åtvare folk mot Ullmann og skulen hans.

I Landvik fekk konfirmantane høyre av presten at grundtvigianisme var mykje farlegare enn både papisme, baptisme og mormonisme. Skulen blei nekta tilskott av Nedenes amtsting, og det blei eit slit å halde han i gang.

Andre året Førland var ved skulen, møtte det bare fem elevar til vinterkurset. Ullmann skreiv til venne sin, Ivar Fløistad: "... følger er at jeg må unde modstanderne den triumf, at stanse skolen til jul, hvorpå jeg 3 måneder agter at forsøge mig i Seljord, om det skulde gå bedre."

Kristian Førland blei med Ullmann til Seljord og var med han dei to første åra der. Det synt seg snart at grobotnen for folkehøgskuletankane var langt betre i Telemark. Skulen skaut fart og blei kjend som ein av dei fremste og mest tonegjevande folkehøgskulane i pionertida.

Førland underviste i morsmål, naturfag, rekning, landmåling, bokføring og song. Han fekk ord på seg for å vere ein kunnskapsrik lærar.

I 1881 kom Olaus Arvesen til Seljord og heldt kurs. Arvesen hadde saman med Herman Anker reist den første folkehøgskulen i landet, Sagatun ved Hamar, og nå fekk han med seg Førland som medlæraren sin. Men han fann seg ikkje til rette på Hedmark og lengta tilbake til Telemark.

I eit brev skriv han: *"Det er opfriskende at få høre et ord fra Telemarken engang iblandt, da det i mine øine står som et Kanaan imod disse "brede Bygder" med disse brede proprietærrygge og "Opsvulmede Fordele".*

Det skjer så lite utanfor skulen, det er lite foredrag og folkemøte, og dessutan synest han mentaliteten hos hedmarkingane er treg. *"Nei, da er Telerne rene filosofer."* Han kom heller ikkje til å kjenne seg særleg bunden til Arvesen, og det blei med det eine folkehøgskulekurset på Sagatun.

Han reiste til Kristiania for å ta studenteksamen - var elev på Poul Berghs artiumkurs. I Pilestrædet fekk han seg hybel, eit fattigsleg, sollaust kott ut mot ein skiten bakgård. Folkehøgskuleåra hadde kasta lite pengar av seg. Dei få kronene han hadde spart opp tok snart slutt, og han måtte sjå seg om etter eit levebrød. Då var det han blei kjend med Kristian Olsen, redaktør i venstrebladet "Nordmanden", og han får tilbod om å bli redaksjonssekretær i avisa.

Ein slik sjanse kan han ikkje la gå frå seg. Han fekk 40 kr månaden i lønn. I tillegg blei han sekretær i Folkeskriftselskapet, og fekk 30 kr månaden i lønn der. 70 kr månaden, det var reine velstanden - i det minste samanlikna med omgangskrinsen hans.

Kristian Førland kom med i Arbeidersamfunnet, og var ivrig gjest på møta der. Han lærde mange slags menneske å kjenne der. Her fekk han helse på Bjørnstjerne Bjørnson og Arne Garborg. Han var ein del saman med den unge diktaren Gustav Lorentzen, og hadde vondt av han. I likskap med han sjølv, hadde Lorentzen vore lærar hos Ullmann på Vigmarken. Han var evnerik, men nådde aldri ut som diktar. Nå gjekk han i Kristiania og leid vondt og var bitter. Det seiest at han døydde av svolt. Arne Garborg skreiv forteljinga "Sjø" om gravferda hans.

Den nye redaksjonssekretæren synt seg som ein dyktig journalist og kunne til tider føre ein kvass penn. Ikkje minst kom det til syne i 1882, då Arne Garborg hadde søkt om 1000 kr i reisestipend til Paris, men søknaden blei avslått. Diktaren som hadde skriva "Ein fritenkjar", blei funnen uverdigg til stipend.

I eit langt og heftig ordskifte i Stortinget, gjekk særleg Jacob Sverdrup, den seinare kyrkje-ministeren, hardt ut mot Garborg. Då er det at Førland kvesser pennen og går til frontalåtak mot Johan Sverdrups brorson. Han spår at han vil så splid i Venstre, ja, bli venstrekreftene si vonde ånd. Førland er med dette den første som åtvarar Venstre mot Sverdrup.

Han kom til å øve innverknad på fleire søkjande unge menn. Framfor alle var det den unge Nils Collett Vogt som kom til å dyrke vennskapen med Førland. Han var bare femten år då han blei kjend med Førland. Også det var i Arbeidersamfunnet. Den unge diktarspira kom frå ein besteborgarleg heim på beste vestkant i Kristiania. Han måtte nærmast lure seg av stad til møta. Om samværet med Førland skriv han:

"Det ble et fruktbringende bekjentskap. Hver morgen ved sekstiden smalt en stein mot min rute. Jeg opp av sengen. Utenfor stod Kristian Førland og nikket mot meg."

Og så gikk vi opp på toppen av Blåsen, vi to, og leste sammen i Brandes Hovedstrømninger. Det kjentes nesten litt fornærmende når jeg steg ned fra berget og ruslet av sted til skolen en time eller to etterpå med bøkene og matpakken under armen. Litt ydmykende."

Om ettermiddagane brukte ein flokk av ungdommane som ferdast i Arbeidersamfunnet å kome saman på kottet til Førland. Her song dei i kor: "For folkestyre stå frem, stå frem! For kirke, for skole, for frihed!" Førland sat sjølv og trampa takten med støvelhælen.

Nokre gonger kom ein annan vestegd innom hybelen. Det var Hans Ross (1833 - 1914), den kjende målgranskaren frå Holum. Han arbeidde då med den store ordboka si. Alle i flokken var opp-tekte av målsaka. Ja, sjølv byguten Nils Collett Vogt knota på målet, og han blei fornærma då det ikkje gjorde inntrykk på Ross.

Elles song dei folkehøgskule-songar, og Førland fortalde om folkehøgskulen. Så gripande fortalde han, at Nils Collett Vogt var fast bestemt på å bli folkehøgskulelærer. Han hadde romantiske draumar om korleis det skulle bli:

"Men om kvældene, naar solen var gåaet ned, og hele dalen laa i skygge, drog folkehøgskolegutterne og folkehøgskolejentene arm i arm nedover veien og sang fædrelandske sange og Grundtvigske

salmer: "Ja, vi elsker," og "Det er saa yndigt at følges ad for to, som gjerne vil sammen være."

Der samledes de til store møder, hvor der taltes djerve ord mod kongen og Sverige, og der rustede nu folkevæbningssamlagene sig til kampen, - en anden sol, en anden himmel, en anden luft end den, han aandede! Aa ja, han skulde nok ogsaa engang gaa ud blant folket!" (Frå "Familiens sorg")

Men slike ungdomsdraumar blei stoppa i heimen. Mora kunne slett ikkje lika at sonen heldt lag med denne radikale bondetampen. Etter at den unge Nils hadde lovprisa Førland opp i skyene og fått lov å ta han med seg heim, kom mora med denne replikken: "Men han spiser jo med kniven!" Det var ille nok. Verre var det med folkehøgskuletankane han poda inn i den unge guten. Då ho tok føre seg guten og spurde om framtidsplanane hans, svara han:

"Folkehøgskulelærer."

"Hvad sa du?"

"Folkehøgskulelærer," gjentog han høiere.

"Folkehøgskulelærer!" Hun blev staaende og se fortabt paa ham. - Saa var det, som om hun skimtede hele ordets gru. Næseborene udvidede sig, læberne blev tynde og øinene mysende smaa. -

"Du er altsaa en erklæret radikal - du, som bare er seksten aar!"

I det samme strømmede alt blodet til hendes ansigt, og idet hun sprang henimod ham med en underlig trippende gang, hvæsede hun sagte, at bare han hørte det:

"Ved du, hvad der vil bli af dig, du?"

"Nei?" spurgte han forventningsfuldt.

"Du vil ende i helvedes pøl og pine, vil du!"

Å nei, Kristian Førland var nok ikkje velsett i denne heimen. Men vennskapen med Nils Collett Vogt heldt. Førland oppmuntra han til å halde fram med diktinga.

I eit brev til Collett Vogt mange år seinare, skreiv Arne Garborg at han ikkje hadde hatt noka tru på han som diktar, men sidan Førland leit så fullt på han, måtte det vel likevel vere noko med han.

I 1884 reiste Kristian Førland til Trondheim for å overta redaktørkrakken i "Dagsposten". Førland skreiv brev til vennen og oppfordra han til å bli medarbeidar i avisa. Han kan ikkje love han lønn: "Vel er vi fattige, men rakryggede. Vi er venstremenn av ekteste malm uten svikt og uten frykt." Og Nils Collett Vogt skreiv i bladet.

Men så, i 1886, døydde Kristian Førland så altfor ung. Året etter kom debutsamlinga til Nils Collett Vogt, "Digte". Eit av dikta ber tittelen "Kristian Førland".

Diktet går over fem sider i samlinga. Det gir ei skildring av den unge guten og den vaksne mannen som finn kvarandre i åndeleg brorskap under kamptida landet vårt var inne i:

... den gang vi mødtes,
stod landet i brand,
krig paa kniven om Norges rige,
kvinde mod kvinde
og mand mod mand;
hvem skulde vinde,
og hvem skulde vige?

Men på kottet i Pilestrædet sit den unge Nils og lyttar i forundring:

...men kottet blev til et trylleslot,
og selv blev han konge på slottet.
Når han en kveld i sit lyngfriske sprog
jubled med frihedens seierstog,
fulgte dets evige gang over jorden,
ladede kottet med lynild og torden,
kunde jeg høre mit hjerteblod banke,
øinene blev bare store og blanke.

Nå var kamptida slutt for Kristian Førland. Han hadde fått "den evige fred":

De bar ham til graven en skinnende dag; da solluften sitred af gjøgens og lærkernes dirrende slag og sommerens høitid var inde.

(Artikkelen er ein litt omskriven artikkel eg skreiv i "Agder" for 15 år sidan.)

Kjelder:

- Nils Collett Vogt: "Digte", Familiens sorg", "Fra gutt til mann".
- Holdhus og Berre: Den norske folkehøgskulen 1864 - 1939
- Aslak Torjussen: Den norske folkehøgskulen. Opphav og grunnlag.
- Odd Vidar Rui: Folkeopplysning og kulturpolitisk strid i Telemark.
- Ånen Årli: Bygdebok for Kvinesdal, band 1 og 3.
- Kristian Olsen: Sjølvbiografi.

BYGGMAKKER Kvinesdal

Åmot
4480 Kvinesdal

Telefon: 38 35 11 11
Telefax: 38 35 11 71

Foretaksnr: 961 934230

**TRELAST - BYGGEVARER
FLISER - OVNER - JERNVARER**

Kristian Marcelius Førland

*Av: Inger Johanne Konsmo
og Brit Strand*

**Marcelius Førland, fotografert av artikkel-
forfatterene i 1972-73.**

Denne særoppgaven i historie om Kristian Marcelius Førland ble skoleåret 1972-73 skrevet av Inger Johanne Konsmo og Brit Strand. Marcelius Førland døde i 1978, 87 år gammel

Kristian Marcelius Førland, sønn av Grethe Kristine Antonisdatter Førland og Johannes Sakariassen, ble født på Lille Nordhelle i Kvinesdal 31. mars 1891.

På morssida slekta kunstneren fra presten Jørgen Thommassen, og er da i slekt med den landskjente maleren Olav Isaachsen i Kristiansand.

Allerede i de tidligste barneårene viste Førland interesse for forming og maling. Han drev mye og skar trestykker til små båter, og var svært nøye med at de fløt ordentlig på vannet.

I skolen ble det oppdaget at Førland hadde spesielle evner i retning av malerkunsten, og den første undervisningen fikk han av Verås som var lærer på folkeskolen på Førland.

Tegneundervisningen i skolen falt imidlertid ikke i Førlands smak da han ikke fikk utfolde seg fritt, men måtte tegne etter geografien. Men Verås hjalp han til rette på beste måte utenom skoletiden, og fikk den unge eleven til å bruke vannfarger og male ute i naturen. Den som likevel har hovedskylden for at Førland for alvor begynte å male, er en gammel hestehandler, Olav Sørensen fra Vesterdalen. Han kjøpte hester på marknad i Stavanger og reiste og solgte disse. Det hendte ofte at han kom innom på Førland og overnatta der.

10 - 12 år gammel hadde Førland prøvd å kopiere "Brudeferden i Hardanger" av Tidemand og Gude og hengt bildet på veggen hjemme.

Selv syntes han ikke resultatet ikke var noe spesielt godt, men Olav Sørensen viste straks interesse for oljemaleriet, og mente det var fremragende gjort. Gutten kunne bli til noe stort hvis han fortsatte på samme måten.

Førland gikk lenge med Sørensens ord i tankene. Han hadde drevet med en del maling før, men dette ble liksom den ordentlige begynnelsen.

I fritida slukte Førland alt det lesestoffet han kom over om kunst. I den siste tida han gikk på amtskolen, kom det ut ei historiebok hvor det sto mye nytt om malere, billedhoggere og mye annet fra kunstens verden. Dette gjorde at interesse for kunstneryrke bare økte, men han torde ikke fortelle det til noen.

På den tiden var det bare å bli konfirmert, reise til Amerika og slite seg ut. Selv om Førland hadde helt andre drømmer enn Amerikatur, ble det ingen annen utvei.

I Kvinesdal kunne han ikke være, og så fikk han vel gjøre som alle de andre - han kunne tross alt ikke gjøre seg til "hedning". Likevel lå han våken mange netter og grublet og veiet mellom Amerikatur og tegneskolen.

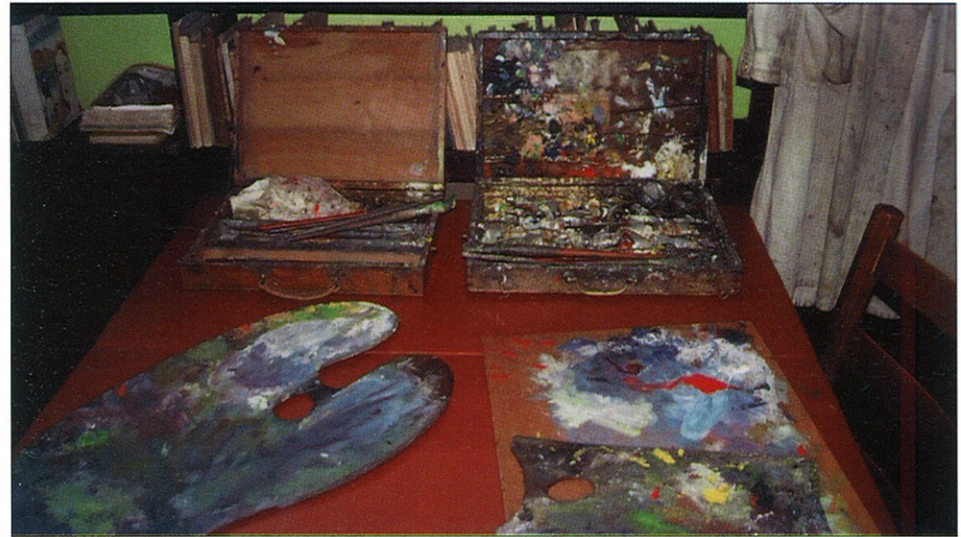
Tegneskolen var alltid den tyngste vektskålen, men siden han ikke hadde penger selv, torde han ikke be andre om lån. Den eneste på Sørlandet på den tiden som hadde kunsten som levebrød, var en eldre lovprist kunstner - Skeibrok fra Lista.

Førland skrev så til en halvbror i USA om å låne penger til Amerikaturen. Han fikk tilsendt 400 kroner - akkurat nok til billetten. Likevel vokste stadig ønsket om kunstneryrke, og i all hemmelighet snakket Førland med en eldre halvbror i Kvinesdal om å bruke de 400 kronene til tegneskolen. Men denne trodde broren hadde blitt gal, og satte bare opp noen veldige øyne.

Så - sommeren 1907 la Førland i følge med to andre kvindøler ut på den tre ukers lange reisen til Amerika. De reiste først til Hull i England, hvorfra de måtte ta tog gjennom hele landet til Liverpool. Her lå så "Amerikabåten" som var overlastet med mennesker.

Endelig kom de så til "det hellige land". Men for Førland var det egentlig bare bortkastet tid og penger. I Amerika slo han seg ned i Dakota.

Etter ei tid skaffet broren hans han jobb som kokk for seg og resten av arbeidsstokken. Likeledes fikk han Førland inn på folkeskolen så han skulle lære språket. Slik kombinerte den unge mannen skole og jobb til utpå sommeren 1908.

Kunstnerboligen på Utsikten er nå museum, hvor blant annet Førlands malerutstyr finnes. Foto: Johannes Hamre.

Da reiste han til Seattle. Her gikk det lang tid før han fikk noe arbeid. Etter å ha fått avslag både som "dish - washer" og tømmerhogger ble han ansatt i ei mølle hvor han bøtte gamle sekker.

I fritida var han elev på "Seattle school for Painting and Drawing" hvor han for første gang tegnet etter levende modeller. Men dette tjente han ikke noe på, og en hjemreise svirret stadig i tankene hans.

Julen 1910 feiret han endelig hjemme på Førland i Kvinesdal. Men siden han nå hadde penger selv, kunne han realisere Drømmen, og knapt ei uke etter hjemkomsten reiste han til hovedstaden hvor han fikk plass på Statens tegneskole.

Her hadde han berømte lærere som Halvdan Strøm og 80 - årenes naturalist August Eiebakke. Ingen av disse kom til å få noen særlig betydning for ham.

Førlands kunstneriske utvikling ble likevel i denne tiden preget av den franske impresjonisme fra 70 - årene, som ble grundig studert på tegneskolen. Denne stilart var midt i blinken for et følelsesmenneske som Marcellius Førland.

Etter å ha gått på tegneskolen i tre semestre, fikk han den gledelige nyheten om å ha kommet inn på Christian Kroghs akademi - og dette var det rette stedet for den unge kvindølen. Bare navnet Krogh fylte han med andektighet. Krogh var en likefram maler, som malte livet i alle sine avskygninger.

Likeledes ledet han aldri sine elever på noen spesielle malermetoder, tvert imot viste han dem hvordan det var mulig å lage gode bilder hvis en bare var ærlig og fulgte sitt kall. Sin egen individualitet gjaldt det for maleren å nedlegge i bildet, selve innlevelsen i motivet var det essensielle.

I alle senere år har denne maleren stått som Førlands store favoritt. Senere i livet har han også selv alltid hevdet som det viktigste for en maler - det å være ærlig i sin kunst - ikke la seg lede på villspor og stivne i mer eller mindre overdrevne ismer.

Mens han gikk på Krogh akademiet, leidde han et lite rom i storbyen. Dette var heller skralt, men mesteparten av tiden oppholdt han seg på akademiet. I denne tiden fikk han en del stipendier. En gang fikk han og Vigrestad en flott utenlandsreise p.g.a. av noen legater som ble utdelt.

På Krogh akademiet fikk han også anledning til å utvikle sine kunstneriske evner. I 1913 hadde han sitt første bilde på utstilling, og siden gikk det slag i slag med utstillinger og studiereiser til utlandet. Men målet ble ikke nådd uten motgang. Kunstnere i Oslo hadde det verken verre eller bedre enn unge kunstnere flest den gangen, for det ble som regel et slit i fattigdom og nød, men sikkert nok den rikeste tid av hans liv likevel.

Sine beste venner fikk han den gangen, venner som aldri siden har sviktet i livskampen. Sammen med disse praktiseres en nesten enestående neste- og broderkjærlighet. Tvungne til så og si å leve fra hånd til munn var det slik at når en hadde noe, så ble det å dele med alle de andre sliterne i klikken - ingen eide noe uten i fellesskap.

Kunsten var et usikkert levebrød. Utstillinger på den tiden lønte seg dårlig. Derfor kunne det også gå lange tider mellom hver gang en fikk solgt et maleri. Lyspunkter var det hver gang et nytt byggverk skulle utsmykkes.

En stund oppholdt Førland seg i kunstnerkolonien Holmsbu ute i Drammensfjorden sammen med en mengde andre kunstnere, og med selveste Henrik Sørensen i spissen.

Oppholdet ble av den rikeste tiden i Førlands liv, naturen, roen og omgivelsene der ute var akkurat noe som inspirerte unge kunstnere.

Selv forteller han hvordan han dag ut og dag inn kunne gå i fjæra og rundt i fjellene og studere "livet". Så opptatt ble han av alt det vakre at han helt glemte seg selv. Plutselig en dag merket han hvor skralt det sto til. Klærne var slitte, det var gått hull på de tynnslitte skosålene og hva penger angikk, var han lut fattig. Den eneste utveien var å få solgt et maleri, noe som kunne by på problemer for en forholdsvis ukjent kunstner.

*Førland hentet mange av sine motiver fra nærområdet ved utsikten.
Foto: Inger Johanne Kongsmo og Brit Strand.*

Mens han gikk og funderte, kom det plutselig en ukjent herre bort og spurte om det var han som hette Marcelius Førland. Denne hadde hørt om Førland og ville kjøpe et maleri av han.

Slik reddet tilfeldighetene han ut av denne knipen. Dette var ikke den eneste gangen han var i en slik situasjon, men han hadde satt seg et mål og ga ikke så lett opp kampen.

I 1918 giftet Førland seg med Helga Amalia Lunde fra Kongsvinger, og sammen reiste de to til Kvinesdal. Her slo de seg ned i et lite hus i Røydanslia, som hadde stått tomt lenge før 1. verdenskrig og som tilhørte Olav Røydan.

Førland hadde sammen med en venn bestemt seg for å holde en utstilling i Stavanger samme sommeren. For å gjennomføre disse planene trengte han flere bilder, og tok da motiver fra Kvinesdal. Alle hans bilder fra den tida er preget av en dyster stemning.

Denne sommeren malte han altså sitt første bilde fra Kvinesdal. Motivet var fra ei tjønn ved Solås. Selve hovedmotivet var to bjørker som sto helt for seg selv og hadde nesten vokst sammen. På den unge kunstneren virket det som om disse to trærne hadde slått seg sammen for ikke å lengte bort til skogen. Bjørkene sto på en måte og ble knyttet til hverandre i den snaue

villmarka omgitt kun av berg, vann og mose. Førland hadde lenge gått og sett på dette motivet, og en søndags ettermiddag i august bestemte han seg for å forevige det.

Han tok med seg lerretet og gikk opp til stedet. Plutselig hørte han noen rope: "Det er søndag i dag. Vet du ikke det?" Det hadde ikke falt Førland inn at noen skulle reagere at han malte på en søndag. Men dette var også den eneste gang han opplevde noe slik.

Mens han arbeidet med maleriet, fikk han ofte besøk av en gammel gubbe som de kalte "Tønnes Maler". Førland ba han finne navn på verket, men likevel endte det med at Førland selv kalte det "De ensomme", fordi det var det inntrykket han hadde fått av de to bjørkene.

I Røyndanslia hadde Førland en stor hegg stående like utenfor stuevinduet. Om våren når heggen blomstret, gjorde den et spesielt inntrykk på kunstneren, og den følelsen som synet av heggen gav han, ønsket han å meddele andre.

Han kalte maleriet "Den blomstrende hegg", og det er et av de største bildene han har laget - to til tre meter høyt og nesten like bredt. Dette bildet ble solgt første gang det var på utstilling i Kristiansand. For Førland personlig betydde "Den blomstrende hegg" noe helt spesielt, og enda i dag har han et lite

ønske om kunne hatt bildet hengen- de i sin egen stue på Utsikten. Han har siden lånt maleriet til en del utstillinger i Kristiansand og Stavanger. Førland malte på samme tid et typisk hjemlig bilde. Motivet var ei gammel kone som satt ved eldkroken i ei gammeldags stue. Katten lå ved sida. Dette maleriet betyr mye for Førland. Når en ser på bildet, virker det nesten levende, og utstråler ekte varme.

I løpet av årene har Førland hatt mange studiereiser til utlandet. Disse har blitt finansiert delvis ved egne midler og delvis ved stipendier. Første turen tok han til Danmark, hvor han malte en del under oppholdet. På de andre turene han hadde, malte han sjelden noe.

Førlands reiser var studieturer, oftest i forbindelse med store utstillinger som han ønsket å se. De reiste ofte flere sammen, og foruten å studere kunsten, hadde de mye moro - minner som aldri ble glemt.

Da Førland kom hjem fra en studiereise fra Italia i 1922, kjøpte han en flunkende ny T-Ford til 4000 kroner, samt tomt på Utsikten i Kvinesdal. Disse kjøpene viser at han må ha hatt en heldig periode. Blant annet hadde han en separatutstilling i Oslo om våren, hvor det gikk svært godt for han. Samme våren hadde han en utstilling i Kongsvinger hvor kona hans var fra.

Kunstnerens bolig på utsikten. Foto: Johannes Hamre.

Egentlig hadde han ikke noe tro på slike småbyer, men i denne lyktes han fullt ut. En av grunnene kan være at han var kjent blant mange der. I alle tilfeller fikk han en mengde bestillinger, og det var mye penger å tjene. Nå deltok også Førland hvert år i Statens utstilling som tok til i september og varte cirka en måned. Disse ble vekselvis holdt i Oslo, Bergen og Trondheim.

Førlands liv forløp nå sin vante gang, med utstillinger, nedgangsperioder og lyse dager. I denne tiden kom det også stadig nye bilder fra Kvinesdal. Disse produserte han i bygda, men måtte hovedsakelig reise utenbygds for å få solgt dem - spesielt da til Oslo.

I de knappe tidene i 1932 bygde Førland hus på Utsikten med egne hender. Folk i Kvinesdal trodde han var gal som torde sette opp et hus

på slikt et sted, og de fleste var overbeviste om at huset ville blåse ned igjen. Men Førland var fast bestemt på å bo der, og da huset var ferdig utpå høsten, flytta han og kona inn.

Ikke lenge etter kom det en fryktelig storm som er en av de verste i manns minne her på Sørlandet. Kunstneren innrømmer selv at den natta var de begge redde for å få en gratis flytur. Men det gikk godt, og de før så pessimistiske kvindølene forsikret at "kunne huset overleve i et slikt vær, kom det til å stå der for alltid".

Den dag i dag bor Førland på Utsikten. Alle som har reist forbi der, vet at det er et av de vakreste stedene på Sørlandet, og en kan derfor så godt forstå at nettopp en maler kunne bli fristet til å slå seg ned der.

Dette maleriet malt ca. 1947 er et av mange som henger i kunstnerboligen i dag. Foto: Johannes Hamre

Det er ikke nødvendig å gå mange skrittene før inspirasjonen må komme.

Fra hagen foran huset har maleren vidt utsyn over nedre Kvinesdal, med Øye og Fedafjorden, et motiv som han har nyttet uttallige ganger, men som likevel kan gi ham mange nye gleder hver gang. Og det er jo også en meget stor forskjell på et tidlig vårbilde når

dalen liksom ligger og våkner foran en og et fra høsten med modne, mette stemninger.

Inne i huset har Førland et eget atelier med et digert vindu på den ene veggen. Vinduet stammer fra Netlandsnes kapell i Fjotland, mens det nå tjener til å skaffe Førland tilstrekkelig lys når han maler. Av andre merkelige ting som Førland har bevart som minner, er en eld-

gammel jugoslavisk grammofon (kabinett) som må trekkes opp. På denne spiller har han fremdeles Benjamin Giglis plater som er noe av det nydeligste han vet. Et digert piano som han kjøpte i Paris, og som nå er hundre og tjuet fem år gammelt, opptar plassen i atelieret. Likedan har han en helt spesiell peis.

Ikke bare atelieret bærer preg av at dette er en kunstners bolig, blant annet er to av stueveggene blitt dekorert av Førland.

Sommeren 1914 oppholdt Førland seg sammen med billedhoggeren Vigrestad i Stavanger. Og siden ingen av dem hadde penger til å dra på ferie, var de ofte å finne på samme atelier. I denne tiden malte Førland et portrett av billedhoggeren, og som takk laget Vigrestad en liten statuett av Førland. Også denne er å finne i atelieret på Utsikten.

Førlands beskjeftigelse utenom maleryrket er vinlegging. Denne hobbyen har han dyrket med stor iver i alle år. Særlig i etterkrigsårene da det var vanskelig med penger kom vinen godt med. Når folk kom besøk, hadde man sjelden råd til å by på mat, men i stedet kunne Førland og fruene alltid by på et glass god vin.

De fleste som har besøkt Førland husker ham flytte et settebord og forsvinne ned i ei luke med mugge og slange.

Interiørbilde fra boligen på utsikten. Foto: Johannes Hamre.

Over døra i atelieret hadde han blant annet et skilt hvor det stod "Kelles bar". Førland har mange minner i forbindelse med denne hobbyen. Spesielt husker han en dunk han satte høsten 1939. Denne høsten hadde han fått så mye rips, fordi han hadde gjødslet trærne med lassevis av sauelort.

I steden for å la bærene råtne på trærne, bestemte han seg for bruke dem til vin. Problemet var bare hva han skulle sette dem på, og han ringte til apoteket og bad dem sende opp noe passende. Noen dager senere kom det en kjempe-tønne på 500 liter. I denne hadde det vært cognac til medisin mot spanskesyken.

Etter at tønna hadde ligget og tråtna 9 - 10 dager i et heievann, fylte han tønna med rips samt nødvendige ingredienser. Resultatet var verd å smake på, og man kom i grunnen aldri til bunns i den,

og som Førland selv sier det var den "faderlig drøy" og varte til lenge etter krigen.

T - Forden, som Førland kjøpte i 1922, var også en slags hobby for ham. Denne var grei å ha når han skulle rundt å male, og på reisene mellom Kvinesdal og Østlandet.

Men denne bilen var noe helt spesiell, ja den er til og med så gammel at den har giring på pedalene. Da Førland kjøpte kjøretøyet, var han ikke helt fornøyd med den, og den har derfor gjennomgått flere ombygginger. Foruten at han trekte bilen med striestoff, bygget han den om med liggeseter så han og kona kunne reise på ferie og campere i den. Alt dette arbeidet gjorde han selv.

Det fortelles mange rare historier om denne bilen. En vinter slo Førland ut en hel vegg i atelieret, og fikk hjelp av Røydansbøndene med å løfte bilen inn. Der stod den hele vinteren.

En gang bilen var i uorden heiste de den opp mellom to trær i hagen for å reparere den. T-Forden var i bruk helt til 1968 - 69, og siden da har den stått i bua på Utsikten.

Opp gjennom årene har Førland hatt mange forskjellige oppgaver. Blant annet malte han to bilder av daværende direktør ved Høie fabrikk, og en del portretter av biskoper og fylkesmenn.

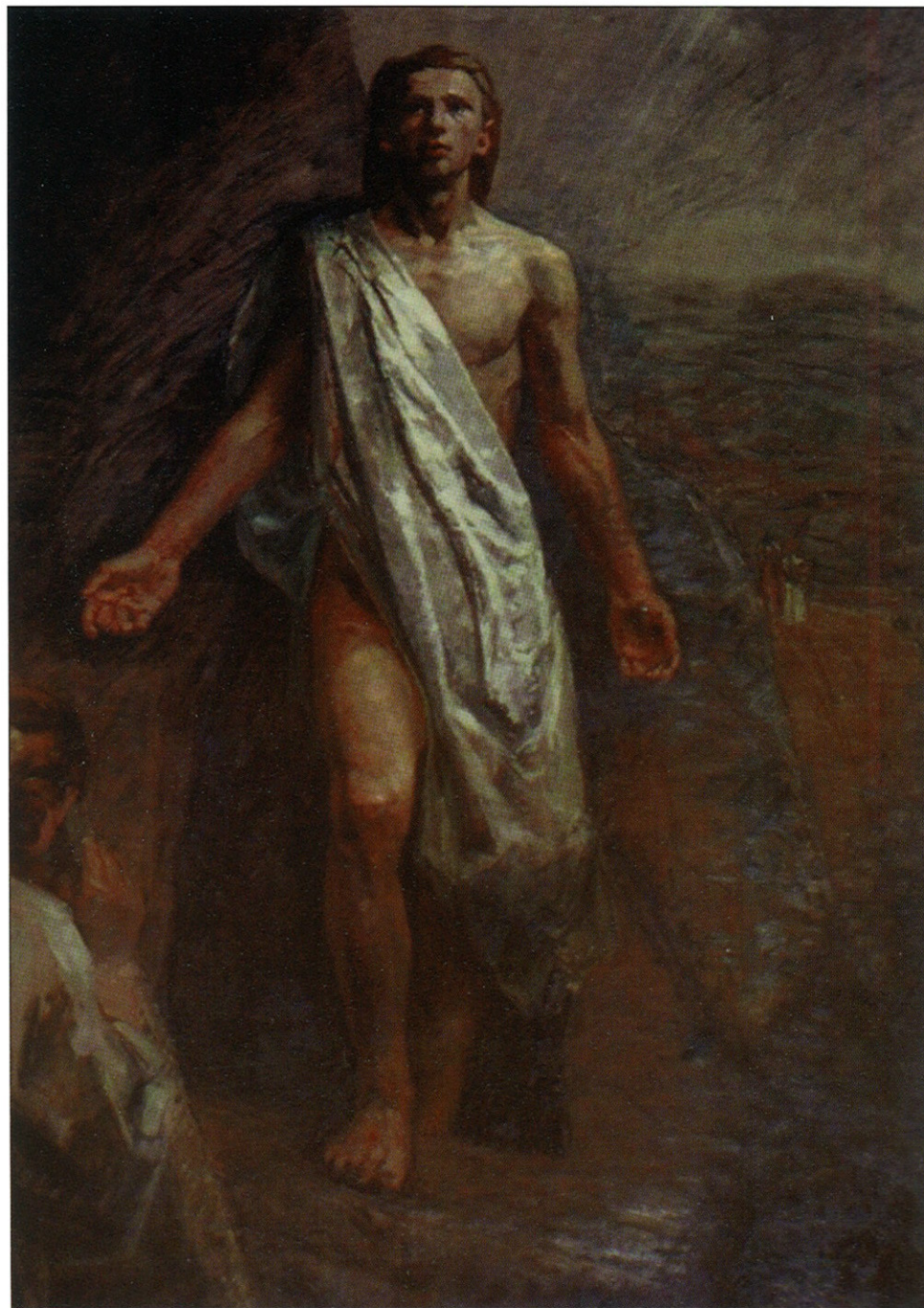

Marcelius Førland malte også endel portretter, som her av direktøren ved Høie Fabrikker Oscar Jepsen. Det ble malt ca 1953 til Jepsens 70-års dag. Foto: Johannes Hamre.

Noen av de største oppgavene han har hatt, er altertavlene i Kvinesdal kirke, Hydra kirke og Netlandsnes kapell. Oppgaven i Netlandsnes fikk han av presten Smith-Øvland. Fjotlandstreskjæreren T. Eftestøl laget rammen.

"Scene fra Genesaret", som altertavla kalles, er et av Førlands betydeligste malerier. Motivet i Kvinesdal kirke er oppstandelsen, og kalles "Påskemorgen".

Under arbeidet med denne altertavla nyttet Førland levende modell. Og Førland var ikke den letteste å stå modell for, for han gav seg ikke før bildet var akkurat slik han ønsket det. Så gav også slitet resultat.

"Påskemorgen", altertavlen i Kvinesdal Kirke. Foto: Johannes Hamre.

Som mange andre moderne malere har han helt frigjort seg fra tradisjoner, og det er ikke meget igjen av den kirkehistoriske Kristus-skikkelse i denne altertavla. Men likevel er Førlands Kristus selve livets genius som har seiret over alt og er oppstanden.

Det er kanskje ikke alle som har lagt merke til denne fine bakgrunnen fra sin plass i kirken, men det er ingenting annet en selve hjembygda som skimtes i svake, fine konturer bak Frelseren, - og er ikke dette noe av det skjønneste og det beste vitnesbyrd på Førlands store kjærlighet til Kvinesdal. Altertavla i Hydra kirke er en scene fra Getsemane.

En av de siste store oppgavene Førland har hatt, var da han fikk i oppgave fra Kristiansand by, i anledning jubileet, å kopiere Kristian IV - byens grunnlegger - til hest. Under dette arbeidet oppholdt han seg i Danmark hvor han bodde i et slott som Kristian IV hadde bygget. Arbeidet tok cirka et halvt år.

Etter som Førland ble kjent, økte forespørselen etter hans malerier. Og den dag i dag, 82 år gammel, er han å finne i full sving i atelieret. I Kristiansands faste galleri henger hans berømte maleri "Adam og Eva", og i Bergen Kunstforening finnes "Høst inne i heiene".

Det er ikke nødvendig å farte land og strand etter motiver når en

har valgt en slik boplass som Førland. Hans bilder ble derfor alltid ekte i sine følelser. Det er aldri noe forsert, krampaktig over det han maler, snarere en inderlighetsgjørelse og innlevelse som må gripe en, fordi det virker så ektefødt.

Det folk flest i dag kjenner Førland for, er naturbilder hvor han har tatt motiver fra Kvinesdal. De mest kjente bilder er hans mange landskaper fra Kvinesdal og heietraktene rundt i Sørlandsbygdene.

Spesielt har han hatt en forkjærlighet for utsikten over Fedafjorden og bygda Kvinesdal, og spesielle steder på Kvinesheia. Man kan følge utviklinga på Liknes opp gjennom ved å studere Førlands bilder. Førlands første bilder fra Kvinesdal var preget av mørke farger, men etter hvert har han gått over til en lysere og vennligere fargesammenstilling og dysterheten i maleriene er borte.

Under arbeidet med landskapsbildene har Førland oppholdt seg ute i det fri. Og han har latt lerretet stått ute uansett ver og vind. Det har ofte forundret folk østfra at så få av våre malere er oppmerksom på ei bygd som Kvinesdal. Her er jo en uendelighet av egenartede motiver som måtte kunne fryde en malersjel.

Marcelius Førland er også en dyktig portrettmaler. Også i mennesket er det først og fremst

naturen og det naturlige og særegne som griper kunstneren. Enkelte av hans portretter kan likevel av og til få et noe hardt og utvendig over seg - mon tro om det ikke kommer av det upersonlige forhold som da består mellom maler og modell.

I forbindelse med portrettmaling har kona betydd svært mye for ham. De nydeligste portretter Førland har malt, er nettopp av sin kone.

I alle de årene Førland har drevet med maling, har han aldri mottatt noen hjelp fra kommunen. Derimot har han i de siste årene fått kunstnerlønn fra staten.

For å rette en takk til Førland for den innsats han har gjort i malerkunsten, gav Kvinesdal Sparebank i oppgave å male to landskapsbilder til utsmykking i banken.

Marcelius Førland er i dag 82 år gammel og har strevet med maleryrke siden han var 20 år. Det har vært år i medgang og motgang, men aldri en dag har han angret sitt valg. Hans kunst vil alltid minne oss om en kunstner som har vært tro mot sitt kall.

KILDER:

- Intervju med Marcelius Førland
- Artikkel av Kvam

Utsikten
TURISTHOTEL

- det ideelle spise- og overnattingssted

MOTELL - KAFETERIA - KIOSK - IS- og GRILLBAR

GOD MAT - RIMELIGE PRISER

Tlf. 38 35 04 44 - Telefax 38 35 00 40

Utsikten

*** KAFETERIA * BENSINSTASJON (24 t.)**

*** KIOSK * GATEKJØKKEN**

Et godt sted å komme til

Tlf. 38 35 04 44 - Telefax 38 35 00 40

Kvinesdalens maler

Et besøk hos kunstmaler Marcelius Førland paa Utsigten

Denne avisartikkelen, skrevet av Gabr. Villumsen fra Feda, sto i Fædrelandsvennen i 1926.

Nu, efter at automobilene har erobret strækningen Kristiansand - Flekkefjord, er det for længst fastslået at Sørlandet har en vakker natur. Men uten tvil har Kvinesdal rangen som nr. 1 naar det gjælder storartede naturscenerier.

Fra "Utsigten", vel en kilometer ovenfor kirkestedet Liknes, har man et utsyn som ikke har sin like paa Sørlandet, kanskje ikke i hele Norges land.

Her oppe har Marcelius Førland bygget sit hus og sat sit bo. Og noget mere ideelt sted for en kunstnernatur kan ikke tænkes: Foran sig har han den vakre Kvinesdal fra kirken og utover, med Kvina som en blinkende sølvslange mellom vakre skogbevokste aaser paa den ene side og frodige jorder paa den anden, slyngende sig utover mot fjorden, som mellom til dels steile fjeld er synlig helt ut til Varnes og havet. Og bak sig har han Møskedalsheia, dette stykket høyfjeldsnatur - hvor lyngen blomstrer og myrfibelen hvitner bortover i

vaatlændte søkk, kastet ned paa det "smaapene" Sørland. Her er motiver i det uendelige for en kunstner, og Førland har i rikt maal forevigeet hjembygdens vakre og farverige natur med sin pensel, - om høsten naar lyngen rødmer bortover de endeløse heier, ved vintertide naar isen dækker de hundreder av smaa blinkende tjern, der som perler paa snor omfavner heia, om vaaren naar løvet sprætter, og lægger sig som et grønlig taakeslør over den ranke, hvitstammede bjørks grene, og sommerdags - og kanskje ikke mindst da - naar hele dalen ligger og bader sig i glitrende solskin som svøpt i en kappe av straaledis, eller naar solen en gang i blandt maa vike for tunge truende tordenskyer - som sænker en graa, sælsom uhyggestemning over dalen.

Halvparten av det hus Førland har bygget paa gaarden Husefjells grund oppe paa "Utsigten" er opptat av atelieret. Her vrimler det av færdige billeder.

I den andre del av huset, der hvor man har hele den vidunderlige utsigt for øie, holder kunstneren og hans unge, hyggelige frue til. Den koselige stue er paa den mest idyllisk barokks maate møblert med nyt og gammelt.

Her staar en prægtig ovn fra 1760 - aarene - bekommen for en billig penge paa en auktion - med pipen muret ret ned paa. Baade opsætningen av ovnen og murerarbeidet er utført av Førlands egen haand. Her er gamle træstoler og ja selvfølgelig er veggene dækket med malerier.

I denne stua med bjørkeveden buldrede i ovnen og ved et godt glas vin sat jeg en eftermiddag i november for at faa nogen opplysninger om Førland og hans kunst.

Marcelius Førland er kvindøl og tilhører en av dalens ældste og mest utbredte ætter. Han er født i 1891. I den tid før hovedveien blev lagt over Møskedalen, var heiegaarden Førland noksaa avsidesliggende og utenfor de almindelige færdselsveier.

Nu er det anderledes. Førland er kjendt av alle som har reist med Sørlandets gummibane. Der høit oppe paa heia med den overveldende natur like indpaa livet vokste Førland op. Efter konfirmationen gjennomgik han et kursus paa amtsskolen. Hans eneste længsel og maal var at bli maler,

men det gik nok ikke saa let. Forholdene var smaa, og som for saa mange andre paa disse kanter, blev der bare en utvei, Amerika.

Og unggutten med kunstnerdrømmene maatte over havet. Her tilbrakte han tre aar i arbeide og slit og var langt paa vei til at oparbeide sig en god og betryggende livsstilling der borte, men noget var der som til alle tider drog og lokket. Og en vakker dag brøt han over tvert og reiste hjem, tilbrakte en vinter hjemme og reiste saa til Kristiania med ganske faa penger i lommer. Her kom han ind paa kunst og haandverksskolen og senere paa kunstakademiet. Nu var alle ungguttens haap og drømmer gaat i opfyldelse.

Det var lykkelige arbeidsaar paa kunstakademiet, men mange gange var det helst lite mat. Pengene fra Amerika rak ikke langt, men av og til kunde han faa solgt et billede, og saa var det jo bra en tid.

Førland omtaler sin lærer på kunstakademiet, professor Christian Krohg, med den største ærbødighet. Han hjalp mig til at faa solgt mine første billeder, og som den kunstner av Guds naade han var, øvet han en indflydelse paa sine elever, som vi ikke kan fuldtakke han for.

Førland har med Johan Finner og Schäfers legater - det sidste har han hat i tre aar - besøkt utlandet, særlig Tyskland og Italiaen.

Saaledes tilbragte han vinteren 1921 - 22 i Rom. Senere hadde han vinterbosted paa Kongsvinger og sommerferie i Kvinesdal nogen aar. Men hjembygden seiret tilslut. Den fortryllelse naturen der øvet paa kunstneren vilde ikke slippe. Og et mere henrivende hjem end "Utsigten" kunde ingen faa.

Jeg nævnte tidligere at Førland tilhørte en gammel slegt. Dens første kjendte stamfar er sogneprest til Kvinesdal, Jørgen Thomassen (død 1655), og det kan kanskje være av interesse at konstatere at der ruller adskillig kunstnerblod i denne slegt. Kristiansanderen Olaf Issachsen, "Setedalens maler", er ogsaa et skudd paa ættens vidtomsprædende slegtstræ.

Førland har i mange aar stillet ut paa statens utstilling, første gang i 1914 og sidst i 1924, da han hadde 2 billeder. Da han har hat billeder der i 5 aar, er han officielt anerkjendt som maler, i det han da er blit stemmeberettiget ved valg av jury o.l.

Hans aller første separatutstilling fandt sted i Stavanger 1917. Her gik det godt, og han fik solgt en del billeder. Senere har han utstillet i flere byer, blandt andet i Bergens kunstforening, flere gange i Stavanger, likesaa i Flekkefjord og to gange i Kristiansand, sidste gang i høst.

Det er tanken til vaaren at faa arrangert en utstilling i Oslo hvor han ogsaa tidligere har stillet ut dog sammen med andre. I Kristiansands kunstforenings faste galleri har der i flere aar været billeder av hr. Førland. Blandt andet har en stor portræstudie fanget adskillig interesse. Under hans sidste utstilling der blev et billede med bibelsk motiv, "Adam og Eva", indkjøpt til det faste galleri. Førland regner dette billede, som han har arbeidet paa i mange aar, faar et av sine bedste. Han maler landskaper, portrætter, portrætsstudier, stilleben, billeder med bibelske motiver og andet, men overalt sprudler hans farveglade temperament fram.

For os herborte er det selvfølgelig billederne fra hans hjemstavn som fanger den største interesse. Enten han maler, Rødland, slektens gamle ættarsæde, set fra "Utsigten" med Hamreheiene i bakgrunden i eftermiddagssol, eller den samme billede i tordenvær med mørke skyer væltende indover og skyggende for den straalende sol, - vi føler os hjemme. Og de vindunderlige høstbilleder, "Fra heia med blomstrende røslung" eller "Høstskisse fra Utsigten" i knaldende sol. Marcellus Førland - Kvinesdalens maler - er en ung, tiltalende kunstner, som allerede naar høit, men som med tiden, om han faar utvikle sig, vil naa det sublime.

Husefjell 20/3 - 26

Godt venn
 Hjertelig tak for Dine stykker i Fædrelandsvennen.
 Det var meget elskværdig.
 Og saa morsomt at det kom paa bedste
 plass i bladet.
 Jeg skylder Dine venner tak.

Beste hilsener
 din
 Marcellus Førland

Taltes Dine om Husefjell, haaber min
 kone og jeg at vi ser ind til os.
 D.S.

Etterat Gabriel Villumsens artikkel hadde stått på trykk i Fædrelandsvennen i 1926, var Marcellus Førland så begeistret at han sendte Villumsen dette takkebreve.

Sommardagar i torvmyra

Av: Anstein Dyrli Lohndal:

Eit minneglimt frå tidleg i barneåra mine står framleis tindrande klårt for meg. Eg fylgde mor inn i bumarkja, opp til Igletjødna, som ikkje var nokon tjødn, men ei blautmyr med ein stor dybel i.

I eit djupt hol like i myrkanten såg eg ein mann stå og skjera opp brune og glinsande torver, som han la frå seg på kanten av det store holet, torvskjeret. Mannen kjende eg godt - det var Jakob Staddeland - som skar torv for mor og bestemor.

Eg blei fælt interessert, hadde aldri før sett den slags arbeid, men så var eg berre vel 4 år. Dette var ein solvarm føresommardag. Me sette oss borte i ein turr bakkekant og hadde matøkt, medan praten gjekk livleg mellom dei vaksne.

Mor hadde bore med seg middagsmat og nykokt kaffi på kopparkjelen. Jakob hadde eit par av sønene sine med i arbeidet, men eg hugsar ikkje i dag kven det var.

Eg minnest derimot at det låg rå torv tett i tett utover berg og lyngrabbar, og at eg fekk høyra at eg ikkje måtte trø i torvene og ikkje gå bort til torvskjeret.

Nokre år seinare overtok foreldra mine bruk nr. 4 i Dyrli etter morsfolket mitt, og då fekk eg etter kvart for alvor kjennskap til arbeidet med å skjera torv til brensel, for det var like viktig som å hogga vinterved og skaffa husdyra vinterfôr.

Den gongen var det sjølv sagt at borna i ein heim skulle hjelpa til med alt førefallande arbeid så snart dei makta det. Særleg gjennom sommarhalvåret var det god bruk for store og små hender, i vårvinna, slåtten og haustarbeidet.

Torvskjeringa tok folk til med så snart vårvinna var over, det vil seia i hobbalen, tida mellom vårvinna og slåtten, eller meir presist sist i mai og fyrst i juni.

Var det godt vêr og vinteren hadde vore rimeleg mild, så kunne arbeidet ta til like etter 17. mai. Men det burde helst vera sol og god turke under skjeringa, for då turka torva fort og fekk ei hard ytterkorpe som hindra vatnet i å trengja inn.

I vintrar med mykje frost gjekk telen langt ned i myrane, og då måtte folk venta utover i juni før han var borte.

Då me midt i juni 1942 var komne om lag to meter ned i torvskjeret, støyte spaden mot knallhard, kvitgrå tele. Vinteren 1941-42 hadde vore den kaldaste i manns minne etter som eldre folk sa.

Torvmyra vår.

Garden Dyrli har ei stor myr som inneheld rike torvressursar. Ho ligg nokre hundre meter aust for gards-tunet, i bumarkja til bruk nr. 1. Vegen til Staddeland går over myra, som Dyrli-folk alltid har kalla Torvmyra. Namnet Dyrlimyra er eit nyare påfunn.

Det området som har vore brukt til å skjera torv i, omfattar eit avgrensa areal om lag midt i myra. Dette er i dag delt i tre teigar med bytesteinar i rette liner vest-aust, ein torvteig til kvart av dei tre bruka i Dyrli. I 1843 blei det eine av dei to bruka delt, det omfatta den gongen dei noverande nr. 4 og 5, og ei tid etter delte dei også sameiga. I dag har derfor bruk nr.4 teigen i nord, nr.5 midtteigen og nr.1 den sørlege.

Både sjølve torvmyra og dei tilstøytande areala, dvs. Terskarmyra, Evjan og Fenmyra er freda som landskapsverneområde.

Kor lenge det er blitt skore torv i Torvmyra, veit eg ikkje, men ein offentleg rapport frå midten av 1700-talet opplyser at alle gardane i dette området har lite skog og må brenna torv.

Berre garden Gusa er skogrik. Det er framleis lett å sjå dei områda av myra som er utskorne, dei skil seg ut som lysare og noko lågareliggjande parti. Etter omfanget av desse må me rekna med at torv er blitt skore i denne myra frå 1500-åra av - då Dyrli fekk fast busetnad etter at garden hadde lege øyde i eit par hundre år. Men det er ei anna soge.

Den som i dag går mellom dei utskorne og tilgrodde torvskjera, vil snart få auga på murane etter torvløer. Dei ligg eit lite stykke frå kvarandre midt i myra der fjellgrunnen stikk opp i dagen og jordsmonnet er nokonlunde turt. Kvart bruk hadde si eiga løe. Dei blei alle bygde utpå 1800-talet, men seig saman og rotta bort i mellomkrigs- og etterkrigsåra.

I eldre tid greidde folk seg utan serskilde torvløer.

Arbeidsreiskapane.

Heile arbeidsprosessen med torvtaking gjekk i mine barneår stort sett føre seg på tradisjonell måte. Me tok til ein dag vêret såg lovande ut, og satsa på nokre dagar med god turke. Førebuingane tok ikkje lang tid - det var fyrst og fremst sliping av torvspaden og øksa. Spaden måtte vera så kvass at han skar gjennom torv og smårøter utan vanskar, og øksa trongst dersom me støyte på større røter, noko me

alltid var spente på når eit nytt torvskjer blei opna. Dersom det kom for dagen store røter og stokkar i det øvre laget av myra, måtte me gje opp og prøva på ein annan stad i nærleiken. Men oftast var det ned mot botnen av torvlaget, gjerne 2-3 meter nede, at røtene dukka opp. Der fann me også store og tjukke stokkar, stundom heile tre med greiner og rot. Ein gong i tida må det ha vakse fin fureskog, alefurer av store dimensjonar i dette området, truleg for 6-7000 år sidan.

Torvspaden var heimagjord. Han var av tre, bjørk eller ask, og skaffet enda i eit tjukt spadeblad som var påsett jernskoning og slipt kvass som ein økseegg. Enden av skaffet var forma ut som ein rund knott til handtak.

Til utstyret vårt høyrde også ein pøs og eit langt tøg, for det hende at vatn ville trengja inn i torvskjeret når ein kom ned mot botnen av myra.

Når vatnet pipla inn, måtte han som skar, tetta holet ved å trø ned torv. Men stundom blei presset for sterkt, og då måtte me lensa med pøsen og tetta betre.

Det hende av og til at ein god del vatn seig inn om natta, og då tok det gjerne tid å lensa torvskjeret. Når me kom djupt ned, 2-3 meter, blei det vanskeleg å halda vatnet ute, og så traff me på meir røter, dessutan også steinar og bergnakk.

Men der var den beste torva. Ho blei svart som steinkol under turkinga og brann med blå loge.

Ein annan viktig reiskap var hjulbåra (trillebåra). Denne var for det meste heimelaga, men ein og annan kjøpte hjulet med jernskoning hos ein hjulmakar eller smed. Ei slik hjulbåre hadde rette skjekar og hjulet montert i enden.

På skjekane var festa fjøler eit stykke frå handtaka og mot hjulåsen. Tett framfor denne stod endestykket. Det skulle hindra torvene i å glida framover hjulet når ein trilla (eller hjula, som me sa) råtorv frå kanten av skjeret og bort til turkeplassen. Råtorva var sjølvsagt tung, og den som trilla, greidde ikkje meir enn 8 - 10 torver i kvar vending.

Arbeidsmåten. Lange økter, men god mat.

Det var mest vanleg å opna eit nytt torvskjer for kvar sesong, for det fjorgamle var alltid fullt av vatn. Fyrst blei lyng- og grastorvlaget fjerna med ein vanleg grøftespade. Då kom ein ned på torvlaget, men kvaliteten av overflatetorva var mindre god.

Me kalla denne mosetorv og heiv henne til sides. Ho var derimot god til å trø ned i skjeret når vatnet pressa på. Heime sa dei at berre folk som hadde dårleg torvmyr, brukte mosetorva.

Men omkring ein halv meter under overflata av myra låg den gode, brune torva. Då måtte torvskjeraren - det vil her seia far - gjera klar torvbenken. Han merkte opp passeleg breidde langs indre kanten og på sidene, skar med torvspaden ned om lag 40-50 cm. Så merkte han av torvbreidda bortover benken. Kvar råtorv blei då ca. 35 cm lang, 25 cm brei og 10 cm tjukk.

Så kunne han skjera laus torve for torve, eller stikka torva, som mange sa. Dei ferdige torvene blei lempa opp på kanten av skjeret, og der stod ein eller to personar med kvar si hjulbåre og transporterte dei bort til turkeplassane, la ut torvene tett i tett. Til dette arbeidet blei det brukt ei vanleg greip.

Det var tungt arbeid å stå og stikka torv når ein kom nedover i skjeret, men det var vel så tungt å hjula råtorva på blautt underlag bortover myra.

Det var vanleg skikk at husmora kom med mat til arbeidsfolka i torvmyra, både daure (føremiddagsmat) og middagsmat. Daurematen kunne vera kald graut med kinne- eller surmjølk, og så ein kopp kaffi etterpå. Men også vanleg stomp og kaffi blei brukt, oftast saman med panne- eller hellekaker med søtost til. Middagen blei boren opp i torvmyra godt inntulla i papir og handklede for at maten skulle halda seg nokonlunde varm.

Etter maten var det ei kort kvilestund då ein kunne strekka seg ut i lyngbakken. Ut på ettermiddagen var det atter ei kort matøkt, denne gongen med kaffi og stompeskjeva. Kaffien blei då kokt borte ved torvløa, der me også sat og åt.

Det var trivelege stunder i torvmyra når vêret var godt og varmt, endå arbeidet tok på kreftene for nokon kvar. Ikkje berre måtte me hengja i og nytta godvêret, også arbeidet i seg sjølv var uvant og oftast tungt.

Eg var kry fyrste gongen eg blei sett til å hjula torv, trur eg var 12 år då. Men heldigvis hadde dei heime leiga ein vaksen kar i tillegg. Då eg var konfirmert, arbeidde eg alltid med hjulinga. Far min let meg aldri få sleppa til med torvspaden. Truleg var det noko meir prestisje knytta til arbeidet med å skjera torva, og det hadde dei eldre eineretten til før i tida kan eg tenkja meg. -

Som oftast brukte me 3-4 dagar til torvskjeringa, for løa burde vera nokonlunde full. Torv brukte me under hella ut på hausten ved flatbrød- og lepsebakinga., og elles om vinteren i omnar og komfyr, serleg til "å halda elden" for å unngå å sløsa med bjørkeveden. Dessutan vermde torva godt.

Frå midten av 1930-åra hadde me hest, men brukte han lite i torvmyra. Det var sjeldan så turt der at hesten kunne gå att og fram med môksleden utan å siga ned i

"fænet", dvs. leggja seg i. Men môksleden kunne ta 5- 6 hjulbårelass i slengen, og det letta arbeidet mykje. Likevel kan eg berre minnast at me kjørte ut råtorva med hest eit par år.

Når skjeringa var avslutta, låg det råtorv til turk alle stader der det var lyngmark og bergskrentar. Og nå var det berre å vona på godvêr utover mot jonsok, så torva fekk skikkeleg turk og blei svart og knallhard.

Reising, stopling og innbering.

Var det godt vêr, kunne neste steget i torvarbeidet koma etter eit par veker. Då var det tid til å reisa torva, som me kalla det. Det gjekk ut på å ta to torver om gongen og setja dei opp på kant, den eine med langsida opp og den andre lagt med flatsida mot denne, men på tvers. Då blei begge ståande på kant, og det kom luft og sol til på alle sidene.

Det gjekk nokre timar med denne reisinga for to- tre mann, og arbeidet var nok lett, men kunne røynt på ryggen. Så var det atter å la torva turka nokre veker. Nå tolde ho betre regn, for den harde skorpa kring heile torva heldt stort sett vatneŕ ute. Om det blei ein periode med regn, tok likevel ikkje torva skade av det. Stoplinga (me sa stoblinga) kunne derfor gjerast når me ville ha eit lite avbrot i slåttearbeidet.

Då sette me torva, som nå var temmeleg turr og lett, opp i kjegleforma såter, om lag 1 meter høge og med like stort tverrmål. Dette arbeidet måtte utførast på ein spesiell måte. Torvene skulle alltid leggjast slik at regnvatn rann bort og torva heldt seg turr. Samtidig laga vinden god trekk gjennom stoplane og turka torvene endå meir, slik at dei blei skikkeleg harde og brann godt. Då kunne stoplane stå til ut mot hausten utan at vêr og vind reduserte torvkvaliteten.

Før bruken av torvløer tok til i krinsen vår, var stopling den måten dei fleste lagra torva på til dess ho blei frakta heim om hausten eller vinteren. Nokre var så heldige at dei hadde ein hellar i nærleiken av torvmyra der ein kunne lagra den turre torva.

Stadnamnet Torvhellaren finst derfor ikkje så sjeldan i utmarka til ein del gardar kring i bygda.

Når det var turkesommar, slik som i 1940, trong me ikkje stopla, berre kjøra den reiste torva inn i løa. Då var ho tilstrekkeleg turr. Men det mest vanlige var regnsommar, såleis åra 1938 og 1939, og då utgjorde stoplinga ein viktig del av turkeprosessen.

Eigarane av dei tre bruka i Dyrli sette opp torvløer i andre halvdelen av 1800- åra ein gong, om lag midt ute i torvmyra på lagelege, turre stader.

Ei slik løe kvilde på 4 honnsteinar (hjørnesteinar), og hadde berre ei låg steinrad mellom desse. Høgda på honnsteinane varierte etter terrenget, stort sett frå ein halv til ein meter. Over honnsteinane var det bygt mønetak av tilhogne smale bjørkestranglar eller hûnbord, og dette var tekt med never og torv.

Løa var kledd med bord i endane over honnsteinane, medan sidene stod opne. Vår løe stod med eine enden (brystet) mot ei ufs, og denne utgjorde då endevegg. I den andre enden var det kledd frå mønet og ned til marka, med ei låg dør i midten. Golvarealet var ca. 10 kvadratmeter og høgda under mønsåsen bortimot to meter.

Ei torvløe var såleis ikkje noko praktbygg, og byggjekostnaden tyngde nok ikkje gardsbudsjetten, men ho var funksjonell og glei harmonisk inn i det gråbrune myr- og lynglandskapet.

Me bar gjerne torva i hus med ryggkorgar ut på ettersommaren.

Det var då gjerne så pass blautt i myra at innkjøring med hest ikkje var så greitt. I løa la me torva fint i lag langs yttersidene fyrst, for der skulle ho vera langvegg. Innanfor kunne me derimot berre tømme torvkorga og jamna litt til. Men dersom me hadde skore mykje torv ein sommar, måtte me løe henne fint opp, som ein plar gjera med ved.

Den turre torva var lett og grei å bera, men det tok likevel på kreftene å gå att og fram med ryggkorga dagen lang. Det var derfor ei god kjensla hos oss alle når siste torva var i hus og lødøra kunne stengast.

Me kunne sjå ein kald vinter trygt i møte med full torvløe. Men eit visst vemod seig gjerne over både born og vaksne. For snart var sommardagane slutt - haust og vinter stod for døra. For oss som budde i ei veglaus grend utan telefon og elektrisk lys, var ikkje den myrke årstida det me mest gledde oss til.

SMA OG STORE OPPDRAG HELE DØGNET

KVINA TURSERVICE

Innehaver: Svein Terje Lindefjell, 4480 Kvinesdal
mobil: 415 31 916 - pr.tlf: 38 35 12 68

Reproduksjon av bilde fra Fædrelandsvennens reportasje 9. januar 1963. Katrine Hanssen holder på å lære opp Ingvar Lohne som skal overta jobben hun har hatt i 51 år.

51 år på "sentralen" i Fedda - alene siden 1936

Denne artikkelen stod i Fædrelandsvennen 9. januar 1963

Katrine Hanssen gleder seg til sentralen flytter ut, så hun kan sove i fred om nettene.

Fedda - folk som har ønsket å komme i forbindelse med hverandre eller med noen ute i den store verden har i 51 år blitt møtt med den samme blide stemmen på sentralen.

"Sentralen" er identisk med Katrine Hanssen, som med sine "ja" og "værsågod" og rappe fingrer har vært et såre nødvendig mellomledd i all telekommunikasjon i Fedda.

Rettene sagt, hun var identisk med sentralen, for offisielt var 31. desember hennes siste dag i tjenesten.

Nå holder hun imidlertid på å lære opp sin etterfølger, Ingvar Lohne, uten ekstra lønn for dette. Hun har sentralen hjemme hos seg, og når det da kimer nattetid, vil det være hennes stemme som kommer på tråden. For like lite som sirkushesten kan la være å danse når den kjenner duften av sagmugg, kan hun holde senga og la klokken kime. Plikt eller ikke - det kan være noe galt som står på.

- Men, sier Katrine, jeg skal være glad når automattelefonen kommer om halvannet år og jeg får sentralen ut av hus, så jeg får sove trygt om nettene.

- Har du fått sove noen hel natt på 51 år?

- Å jo, det har jeg da. Men ofte har jeg blitt vekket av ringingen. Det gjør ingen ting når det gjelder sykdom og slikt.

Å være alene som sentralbord-dame uten noen å skifte med eller dele vakt med, kan neppe vært så lett alltid. Noen har hun lært opp til å vikariere mens hun tok en velfortjent ferie, eller når hun iblant var buden bort. Men de fleste unge som hun innviet i mysteriet, reiste ut når vingene var utvokste, og lot henne sitte alene med plugg, ledninger og brytere.

Verst var det om sommeren når været var vakkert, forteller Katrine. Når fluene surret i solveggen og fjordens blå bølger slikket den

varme sandstranden, da måtte hun sitte inne og passe telefonen. For selv ikke på varme sommerdager kunne folk unnvære dette instrumentet.

Det ville vært merkelig, for ikke å si umenneskelig, om hun ikke av og til ønsket hele bordet langt vekk, og i stedet at hun hadde en jobb som hun var ferdig med når klokken ble 3 eller 4 på ettermiddagen. Det medgir hun, men føyer til:

- Man skal jo være en folkets tjener, og følelsen av å være til nytte er god å ha. Selvsagt har jeg likt jobben. Folk er så greie og hyggelige at det aldri har vært noe leit. Og man må være fornøyd, ellers ville man ikke trives.

- Men nå kan du gå og komme som du vil?

- Det er rart å kunne gå ut om kvelden og bli borte så lenge en vil, uten å ha vond samvittighet ved tanken på den som passer telefonen imens. Jeg har også kunnet sove middag de siste dagene, noe jeg aldri har gjort tidligere. Det er så rart.....

Hun har ikke vært alene på sentralen. Inntil 1911 var det bare talestasjon i huset, knyttet til Flekkefjord Telefonanlegg. - Men så overtok staten, og det ble installert sentralbord. Katrine var da bare 15 år og følgerig for ung til å begynne som sentralbord-dame, men det ble likevel til at hun avla taushetsløfte

og begynte som fars assistent. Det var ingen stor forretning å drive en telegrafstasjon i den tiden - 25 kroner året pluss en minimal gebyr - andel var alt familien tjente på den. Litt etter litt steg godtgjørelsen fra stat og kommune til noen hundre kroner året, men ordentlig lønnsforhold kom ikke Katrine Hanssen inn i før etter krigen.

Familien drev også en liten forretning, og etter at hennes far døde i 1936 drev Katrine og hennes mor den til 1940.

Telegrafstasjonen i Feda hører ikke til de store, den har 70 linjer og 48 numre. Men tallet på abonnentene er større enn 48, for det er opptil 4 - 5 abonnenter på noen linjene. De siste abonnentene som kom til var gårdene på østsiden av Fedafjorden, hvor det tidligere var egen stasjon.

En telefondame er ingen dominerende personlighet, hun er bare en metallisk stemme som sier "et øyeblikk", "værsgo", eller et annet velkjent ord som "-periode".

Man legger i grunnen ikke merke til henne før hun umotivert bryter samtalen etter et par raske "ferdig, ferdig", eller når hun ikke øyeblikkelig kommer inn på linjer med det velkjente "s'ntralen".

Derfor er det som regel ikke alltid så kjærlige tanker man sender disse så nødvendige damene, som i grunnen er usedvanlig flinke og hyggelige. Vi legger bare ikke merke til det, for vi er bortskjemte.

Men kundene glemte ikke Katrine Hanssen. På sin siste arbeidsdag ble hun overrakt at gavekort tettekrevet med navnene til takknevnige kunder. Og det var visst alle i Feda.

Kommunens ordfører, Bjarne Sande, møtte også opp, og overrakte et gavekort fra kommunen. Nå hadde Katrine slett ikke bekjentgjort sin fratreden, men en kollega i Kvinesdal hadde fått rede på det og sendte en vakker bukett nelliker.

Den gamle møllesteinen

Av: Harald Aamodt

Oppdraget Kvinesdal Historielag fikk med å bygge opp den kulturelle delen av Vassdragsplanen har ført med seg at vi kommer over mye gammelt stoff som det må tas vare på.

Som direkte følge av et intervju og en artikkel av Stanley Kvinlaug i "AGDER" om vårt opplegg av arbeidet fikk jeg overlevert 3 tettekrevne sider fra Sigurd Breimoen, med spørsmål om det kunne ha interesse. For meg klargjorde disse sidene noe jeg hadde en del kjennskap til fra før. Jeg håper flere vil nikke gjenkjennende når de leser det og kanskje vil oppsøke stedene som nevnes og selv se hvilket arbeid som er nedlagt.

Slik skildrer Sigurd Breimoen sin farfar Andreas Pedersen:

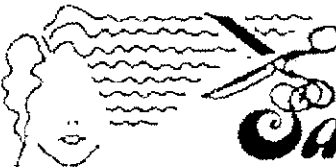
Det er sommer, solen skinner og jeg setter meg på benken, benken som jeg har laget ved siden av møllesteinen. Året er 1995, jeg er gammel nå, møllesteinen er enda eldre. Det har vært bestefar sin møllestein, nå er den min. Jeg er glad i steinen. Jeg har selv gravd den fram fra ruinene av bestefars siste mølle i Kloster, Kvinesdal.

Da jeg fant møllesteinen, var den i flere stykker, og den lå gjømt blant stein, mold og lauv. Jeg fraktet den hit og satt den i stand. Nå er den så fin, et virkelig minne fra min bestefar. Jeg ser på den som så mange ganger før. Den ser så slitt og velbrukt ut. Den har sikkert vært flyttet mange steder. Bestefar var jo både møllemester og møllebygger.

Nå vil jeg bruke de rette navn og da blir det farfar sin siste kvernstein. Jeg sitter her og tenker. Jeg var den siste som mol på denne kverna, det var i 1930-årene.

Kverna var ikke noen hurtigmaler, men den mol veldig fint mjøl. Når det var travelt, måtte jeg male utover kveldene. Det var mang en mørk høstkveld at jeg satt der med fjøslykt, ventet og ventet. Skogen stod tett omkring kvernhuset, og det var bekmørkt. Kvernkallen jamra seg under fossen. Kvernsteinen gnog og mol på havren. Det var trolske lyder i massevis. Jeg var altså den siste som drev kverna i Klosterbekken. Nå har jeg kvernsteinen her, og minnene.

De fleste mindre bygdemøllene ble nedlagt på denne tiden. Statens Kornforretning var startet, den hadde sine lover og forordninger.

Ring oss
for timebestilling —
Telefon 38 35 15 55

Salon & Fiks

— friser for hele familien —

2. etg. Nico Butikkssenter, Kvinesdal
Inneh. Gunn Omiand og Mary Ann Nilsen

Jeg er ennå her på benken, men ikke den gamle tiden. Den er gått i fra meg, men minnene har jeg fremdeles, mange minner. Kvernsteinen hjelper meg når det gjelder å huske og forstå farfar og det han var og tiden han levde i. Det er så trist jeg ikke fikk lære ham å kjenne personlig. Jeg var for ung, og han gikk bort for tidlig. Det er lite det er skrevet om farfar i bygdebøker, der er ingen gravstøtte, - hans grav er ukjent, - han er bare en av de mange som er glømt.

Nei, han er nok ikke glømt av alle, han farfar. Det er heller ikke bare kvernsteinen som har noe å fortelle. Der finnes så mange steder der steiner og fjell kan fortelle oss om farfar sitt veldige pågangsmot og arbeidsinnsats. Livsverket hans gir respekt når vi tenker på tiden han levde (1840 - 1920).

Norge var den tiden et fattig land. Den første verdenskrigen satte nesten helt stopp for innførsel av varer som landet var avhengig av. Mange familier var på kanten av nød. Folk måtte berge seg med det lille som småbruket, fisk i fjordene og hjemmeproduksjon kunne gi. Som smågutt husker jeg at det var smalhans.

Var det nøden og vanskelighetene som var grunnen til at farfar satte i gang som møller, bygde kvernhus og bygdemøller. Jeg mener han var den første her i distriktet som bygde ordentlige

bygdemøller med korntørke og rensesmaskin. Tidligere var det små gårdskverner som var i bruk i Kvinesdal. Hans arbeid måtte være til stor hjelp i en så vanskelig tid.

Hvordan maktet farfar å finansiere alt det vi ser han fikk satt i gang? Det får vi aldri svar på, vi kan bare undres. Når jeg i dag ser det han har drevet fram: kanaler i jord og fjell for å lede elvevannet, demninger over elver osv., forstår jeg at han må ha vært en veldig arbeidsmann med god innsikt og et kolosalt pågangsmot.

Ja, farmor fortalte meg at hun kom og skulle bruke gryta si til å brenne kaffe, da fant hun den full av Perlekrutt. Farfar skulle sprengte fjell.

I Iveland drev han sagbruk og mølle, og der er ennå tydelige merker etter tomt og demning i bekken.

I Samloga ved Kråkehølen på Åmot i Kvinesdal er der merker etter demning over elva og kanalen videre til der kverna og stampa var. Stampe var en maskin til å mykgjøre og ferdigbehandle hjemmevevd tøy til vadmél.

I Skvagevik på Breimoen i Kvinesdal står ennå huset som farfar bygde (mitt fødested). Der laget han en svær demning over storelva, Kvina. En kanal i fjellet førte vannet til kallen. Her var sag og kvern.

På Øie i Kvinesdal bygde han hus. I bekken kjøpte han opp gamle vannrettigheter med rett til stem i Sibbovann. Også her på Øie bygde han kvern og sag, Øie Sag og Mølle.

Hans siste sted ble Kloster i Kvinesdal. Der bygde han hus, som ennå står. I Klosterbekken anla han en lang rørledning ned til kvernhuset. Han hadde rett til stem inne på fjellet. Til denne kverna kom folk fra heiegårdene med kornsekkene på hesteryggen.

I tillegg til alle disse større arbeidsverkene han har utført, var han også en dyktig smed. Han nedstammet jo fra smedfolket fra Ronåsen i Gyland. Farfar laget selv sine redskaper og verktøy. Han hadde dreiebenk for jern, og han laget også sine gjengesnitt til det han trengte.

Han laget låser til kirkedører, rettet opp sirkelsagblader, han var altså selvhjulpen i alt. Det var nok eneste måte å klare seg på i den tiden.

Vidsynt, dyktig og arbeidsom, slik er det jeg vil huske farfar. Der er noe, som verken kvernsteinen eller annet ved alt arbeid han har etterlatt seg, kan fortelle meg. Hva var det som drev han i det han utførte så veldig og så mange plasser? Var det de forferdelig dårlige tidene, arbeidsløshet eller det å ikke være til byrde for samfunnet?

Var det for å høste ære og takk? Det kunne det neppe være. Ingen fikk lov til å ta et bilde av farfar. Ville han være anonym? Det er underlig, vanskelig, så mange år etter hans bortgang å prøve å finne det ut. Hvordan var farfar, hvem var han, natur, legning, livsinnstilling osv.? Fortellinger og omtale kan tyde på at han kunne være hard, sta, vanskelig.

Andre ting kan bringe tanken hen på at han var myk av natur med svær omtanke for dyr og mennesker. Det er fortalt meg at han ikke kunne drepe verken kryp eller smådyr. Det er fortalt at han engang så en liten fugl som skrikende svevde rundt i ringer, hypnotisert av en orm med stirrende blikk. Farfar tok jakken sin og la over ormen så fuglen ble fri, og ormen fikk også leve.

I mine tanker, gjennom mange år, har det dannet seg et bilde av farfar, det som for meg er det største av alt han har utrettet.

Det begynner, etter mitt syn, da han startet opp i Skvagevika i Kvinesdal. Han bestemte seg for å temme og lede vannet i store Kvina. Han bygde hus i Skvagevika. Hvor lenge gikk han og så på dette, tenkte, grunnet, bygge demning over den store elva, skyte kanal i fjellet? Det er en gåte for meg. Hvordan kunne han måle seg til om han kunne klare seg med 2-3-4 meters fall?

Uten nivelleringskikkert, uten maskiner - en liten mann i den fattigste periode i vårt århundre. Han gikk i gang. Fjellet ble boret for hånd, ble skutt med krudd, svære steinblokker ble flyttet med håndmakt.

Kanalen ble ferdig. Det gikk best med demningen over elva om vinteren. Da ble steinen fraktet ut på isen. Demningen vokste sakte men sikkert, og vannet steg. Sag og kvern kom i gang, og de gikk i mange år. Min far som nå hadde stiftet familie, var også med der. Farfar og sønn drev sammen og bodde begge familiene i samme hus. Det gikk noen år så overlot han hele bedriften og huset til far.

Farfar flyttet så ut til Øie der han startet opp på nytt. Han bygde seg

Slik skildrer Sigurd Breimoen sin farfar Andreas Pedersen.

La oss nå se litt på hva Aanen Aarli og andre har å fortelle om denne mannen:

- Andreas kommer fra den gamle Hans-slekta på Breimoen med røtter tilbake i Ronås i Gyland, Rige Per på Gjemlestad og på Skjekkeland. Han bodde flere steder i Kvinesdal, for å nevne Åmot og Kloster også Landekil i Iveland.
- Andreas Pedersen 1847 - 1920 gift 1875 med Rakel Severine Tobiasen f. Haugland 1875 - 1935.

hus, bygde kvernhus, og snart var der drift både i kvern og sag. Nå var der drift både i Skvagevik og på Øie. Farfar fikk det til han!

I Skvagevik gikk det tyngre nå. Storflommen og isgangen tok hardt på demningen. Forholdene for kverna ble dårligere. Fars familie var nå 5 gutter. Jeg tror han merket seg dette, så en dag sa han til min far: "Kom hit, du kan overta her på Øie. Her kan du drive 2 kverner." Siden ble det også lysverk.

Her er det jeg ser farfars stor-sinn. Han bygde for å gi bort. Han flyttet så til Kloster, bygde hus og kvernhus. Det ble det eneste han etterlot til sin kone og yngste sønn. En liten, men stor mann var nå borte. Jeg har hans siste kvernstein som minne.

- Barn: Peder f. 1876 / Tobias f. 1878 og Alfred f. 1894 kom til Amerika / Rikard f. 1890, ugift.
- Magnus Breimoen 1881 - 1963 gift 1904 med Torborg Kristensdatter, Hodnemyr.
- Barn: Andreas f. 1905 og Kristian f. 1908 kom til Amerika.
- Toralf f. 1910 g.m. Ruth T. Røyse-land, bor i Kvinesdal.
- Vår forteller, Sigurd f. 1912 g.m. Marie T. Røyselend, bor i Lillesand.
- Albert f. 1914 / Marthe f. 1916.
- Peder f. 1920, gift og bor på Klepp.
- Ågot f. 1922, gift i Kristiansand.
- Ruth f. 1925, gift på Sira.
- Flere opplysninger kan finnes i Bygdebok for Kvinesdal, bind 2.

Lindeland. Foto: Johannes Hamre.

Børild Lindeland

Så til ein samtale eller intervju der Børild Lindeland fortel til Tønnes Th. Kvinlog om gamle dagar.

Det har vore noko vanskeleg å velja målføre når det no skal gjerast i skriftleg form. Fjotlandsdialekten er så fin at det vil vera galt å brekka intervjuet om til gangbar nynorsk eller bokmål.

Dette blir da eit forsøk på dialekten, men så kjem det at Børild og Tønnes ikkje er heilt konsekvente i bruken av dialektord. La gå! Eg får jeg ta kritikken etterpå.

Vi kjem inn i samtalen etter dei har hatt eit godt måltid. Børild fører ordet etter småspørsmål frå Tønnes Th.

-Etter slik god mat blir ein så søvngig at ein kan vanskeleg halda seg vaken, seier Tønnes.

Det plar då ikkje virka på den måten med god mat, heller det motsette.

Skal vi nå sjå på forskil på nå og gamle dagar. Eg kan alle kjenna meg atte nå og frå då eg var bådn. Nei. Det er både med mat og kledda, alt i hoba. Du stora mirakel. Nå var det før i tida då eg var ganske ung. Så var det om kveldane, då var det ikkje tale om at mannen skulle sitja roleg. Så var det å ta inn adde mulege ting og så var hoggestabben midte på tile. Så var det så at du så vidt kunne få snudd deg for flise og anna. Så var det rundt om omnen med tjørespiker.

Det var det einaste ljuset dei hadde. Der fanst ikkje noko ant.

-Men så hadde dei vel desse store, svære ognan?

Å ja, ja, det var sant det, desse store tjukke.

Og nå, nå er det å feia og vaska, feia og vaska, mange gonger om dagen. Dei kniga og vaska så dei blir så trøyte at dei kan ikkje stort lea seg.

-Var det ikkje då onesleg då om kveldane?

Var det ikkje onesleg? Det må du lida på det var. Dei utnytta tida. Det var ei tidsfordriv det. Og så var det for at dei kunne gjera meir i hoba. Så var det og for dei andre på garden, dei skulle og med.

Dei samlast der om kvelden og sat der og prata og dreiv tida på den måten. Det er ikkje sånn nå, kvar syne med seg. Det er så ukjent alt.

-Mannfolkan holdt på med og arbeidde med forskjellige ting?

Ja, du store mirakel, ikkje nokon kveld sat dei roleg. Alt det dei trong, altså til gardsbruket, det måtte arbeidast heima.

Ikkje var der pengar til det. Og om du ville ut og tena for eksempel, det var ikkje heller noko.

-Og så arbeidde dei vel sengeklede og alt i hop då, alt dei skulle bruka?

Tidleg om hausten, ja då var mi mange folk, 6, 7, 8, ja, vi var 9 mennesker her på garden. Med det same mi var ferdige med jordeplane, så var det til med å baka. Så bakte dei i tredve og førti dagar. Det var årsmat det. Da så det var ferdig, så var det å begynna med å spinna. Så viss det var ei jente som var komen så langt så hjelte ho til. Så sat kjerenga og spann, og dei kunne spinna opp til 3 eller 4 veker. Når så spinninga var ferdig, så var det til å veva til alt var unnagjort og utearbeidet begynte.

-Så var der vel masse krettur?

Å, ja du store, i alminnelig så fødde dei 8 til 10 kydna hjå okke, og i meddom 20 og 30 småkrettur. Og alt skulle forast inne med høy frå heie. Dei hadde ikkje, i alle fall hjå okke, høy til hesten heile vinteren. Og selde dei ein risbite, ja dei kalla det ein risbite. Det blei ein 3 til 4 kroner. Ei kyr fekk dei 50 kroner for. Det blei ikkje mykje pengar. Så du ser det er skjedd ei stor forandring.

-Så hadde ein vel heile arbeidet med å kjøra høyet heim frå heie?

Ja, det var hardt det, viss det det då blei noko ustadig med veret, blei det hardt å få det heim. Og sidan så var det arbeid med ved.

-Så var det vel til med å skava?

Og ja, ein masse, ein var nøydd til det, foret var ikkje nok så ein kunne greia seg med det.

Og så var det det at ein ikkje kunne få kjøpt mjøl til kretturet. Eg veit iallfall hjå okke mi fekk nokså mykje havre, mi mol ein masse men det blei for lite til alle. Det vistes ikkje att i floren.

-Ja så var det vel å trøskja med fløyel?

Å ja, kvar grann. Eg trøskte opp løa hjå okke med fløyel året etter eg blei konfirmert. Då fekk me godt 30 tunne.

-Det var ikkje spøk det, året etter du vart konfirmert.

Det var hardt det. Og så kasta eg det med skovl. Det som kom lengst, det blei "sjeldan" godt, den minste haugen, den som kom nimmast veggden den ville dei ikkje ta til fre.

Dei trudde det var så mye ringare til å gro. Det blei altfor sterkt.

Gjennomgåande tok dei det som kom nimmast det insta. Eg veit ikkje om dei hadde prøvd det, det tor eg ikkje seia. Det var det som dei kalla gjeldskorn.

-Så seinare på hausten så var det å mala?

Vi kunne mala opp til 8 -10 tunne.

-Det skulle vel stellast til noko malt og?

Å ja, ei tunne med malt var i kvar manns hus.

Eg kan ikkje minnast noko år eg, så lenge dei gamle levde, far og bestefar f.eks. utan at dei tok unna ei tunne. Det var havre. Dei meinte det var best, det gav mest, då blei ølet sterkt.

-Så var det vel julekalas og, og kven var då kalasa med?

Bestendig, bestandig. Det var kalas med Seland og dei nimmaste gardane her på Lindeland.

-Var dei så vener og vel forlikte?

Det var dei. Det var makelaust i alle fall så lenge eg kan minnast.

-Eg kan minnast, i alle fall sa dei gamle nede hjå oss, at i julekalas og blei godt i laget som dei seier, at dei sang den "Blant dei beste ting som Himmelen gav"

Eg kan minnast den. Dei sang den her oppe og.

-Men det skulle ikkje arbeidast lite med slåten på heie for å slå alt.. Fortel korleis de hadde det då. Måtte de ikkje på heie med kretturet?

Det gjekk med ei veke med heimeslåten. Så flytte me opp på heie med kretturet og alt og var der mellom 3 viker og 1 måned. Det var det alminnelege. Dei fleste gardane var godt folka den tida. Hos heime hjå okke var me 4, 5 til 6 menneske dagleg. Så hadde me mellom 50 og 60 lass med høy på heie, så det var arbeid nok.

Men det var ikkje noko hyggeleg, 5 eller 6 bodn og bodna var små, og så flytta inn i det stølshuset der det bare var eit lite hol i taket. Så det var alminneleg at kjeringa ho var heime med det minste bådnet. Så var det å røra i gryta med 4 liter graut og så blei det så tett med røyk at ein ikkje kunne sjå at det var fint ver den dagen.

-De hadde vel nokon fiskevatn så de kunne få noko fisk?

Ja, det veit du, men det blei ikkje stort tid til det. Det var å arbeida frå tidleg om morggenen.

-Kor tidleg begynte de om morgonen?

Ja, det var sånn rundt 6 tida, det var det alminnelege. Hadde du dei nimmaste slåtene kunne du gå med det same du hadde ete. Elles så blei det i 7 tida.

-Og så kunne de avslutta om kvelden. Ko tid blei det då?

Ja, det blei adskillig det. Viss det var høyver, så måtte du arbeida mange dagar til den tid du ikkje såg eit strå.

-Hende det då at de gløymde bort eitkvart?

Det var ikkje så sjeldan det, du. Men du veit at dei elska kvarandre.

-Men det var vel så mørkt at de ikkje såg det?

Men det var "all right" veit du.

Og så sjå nå om våren. Å nei, det var ei travel tid, når dei skulle til med vårvinna. Heime hjå okke, heile Lindeland var åkrar. Når dei kjørte ut hebda, så kjørte dei på åkrane for der var ikkje vegar. Her på Lindeland er der fast og god jord så du måtte trø fleire gonger på spoa for å kvelt jorda. Eg kan minnast noko det første eg tok til så var eg så av i armane at eg ikkje kunne meir. Ja, det var arbeidsamt. Ja, tida har forandra seg mykje, det er sant. Men ho har forandra seg i leveveien til mykje bet. Det var hardt arbeid, mye ureint, og eg trur nok at det kunne føra til sjukdom. Så det er å ynskja at den tida ikkje må koma att. Ein annan ting, det er jo og godt at når folk nå er ute og arbeider at dei verkeleg kan tena så at dei kan leggja seg noko til besta. Det var ikkje moro å arbeida og ikkje få noko att.

-Men så var det vel ein god ting at når dei tente noko, så sparte dei? Dei hadde meir sparesans.

Ja, du veit dei kom ingen veg. Utanom heimen var lite og inkje, det lengste dei kom det var til kyrkje det. Det var ikkje stort lenger dei kom, enn innan bygde. Så det var godt på den måten. Du kunne jo seia at viss det var ein som blei drykkfeldig, og det gjekk den vegen, og du kom til byen, så kunne du få gjort deg til fant. Men elles var det ikkje stort å få gjort ende på, for du veit at klede skapte dei i heimen.

-Ståle Lindeland var ikkje han ekven på Seland. Dei talte om smed? Ein god smed. Tobias Person.

Ståle var helste flink. Han var i lære lenge borte i Lundesokn. -Han hadde vel gjenge om Lindeland, opp Lian?

-Var det ikkje og ein frå borti Sirdalen, ein Torgrim? Ja, eg tor ikkje påstå det, eg er blitt så gløymtsjen. Mor talte ekko om det.

Ja, Torgrim var god.

-Dei smidde øksar.

Ja, det gjorde dei. Du kan helst seia at her og på Seland så smidde dei adde. Dei smidde så dei var sjølvhjelpete. Du ser det at når faren var i smia så var gutane rundt og fekk prøva seg. Så heldt dei på til dei kunne noko.

-Far din og bestefar din smidde dei?

Nei ikkje far, men bestefar han smidde. Han greidde seg.

-Det var Børel det. Kven var det Tobias Person, bestefar min sprang og fridde til på Lindeland? Kan du seia det?

Var det ikkje på Seland?

-Nei, eg trur det var på Lindeland.

Så måtte det vera ekko syster til mor til mor av Torunn. Der var fleire av dei jentene.

-Og han Tobias han skremde ein grå sau av far din, Han skremde han på åne. Har du høyrte det?

Akkurat. Eg visste ikkje anna enn at eg kunne minnast at det var

ekven på Seland. Dei talte om Tobias Person.

-Han hadde vel gjenge om Lindeland, opp Lian?

Ja, eg tor ikkje påstå det, eg er blitt så gløymtsjen. Mor talte ekko om det.

Det kunne då aldri vera moste som blei gift med Lange Per.

-Lange Per? Ko var det ho heitte?

Karen.

-Var ho komen ifrå Seland?

Ja, naturlegvis. Du der var dei systran, mor av Torgrun og kjeringa åt Sven Kvinlog. Det var systre, nei det blei besta av Peder Netland og mor av Jørgine i Risnes. Dei var systre, og dei var frå Lindeland. La meg sjå litt.

Det var systrene til han Jo i Høydalen. Og den Jo i Høydalen, var ikkje det fyste mannen til Torborg? Det var noen av dei systrene ellers så var det på Seland, det er eg sikker på.

-Nils Seland, han var lærar. Gjekk du på skule for han?

Nei, han var lærar der oppe.

-Kven var det som var lærar i din krets då du gjekk på skule?

Det var Andrias Netland, Andrias Toresen. Eg gjekk for han heile tida.

-Gjekk de omgangskule?

Ja, ja, noen dagar her og så rundt heile kretsen.

-Kva for gardar var de på då?

Ja, det var Gunstensli, Moland, Lindefjedd, Seland, Lindhom, Lindeland og Solli.

-Så de var på adde desse gardane?

Ja, det var mi.

- Kosse var det, fekk de mat der på desse gardane då?

Ja, me fekk daure. Det var nok ikkje ein plikt, men me fekk det.

- Kosse var det med Andrias, hadde han lærarskuleeksamen?

Ja, det var det eg sat og grunda på. Det står noko om det i sogeboka. Dei sa det at Kristian på Monen hadde ikkje lærareksamen. Men eg visste ikkje anna enn at Andrias hadde det. Men eg blei noge i tvil nå for Andrias og Kristian skulle vera noge på same alder. Og Nils Seland han var bare i Egersund.

- Ko slags veg gjekk dokke når de gjekk til kjærke?

Ja, så lenge me hadde brune, og når du kom bort eit lite stykke frå brune bort til Kvenåsen så tok du rett opp midte for Kvensøyna. Me tok opp på øvre sida av den knuden, og når me kom eit stykke og me kom til den ødelagde veien,

kom han ikkje frå Knaben, fyst nedom Eigeland, fyst over Hagebrodet så bortom Harabakkjen og så opp til du kom på høgaste Vigjeheia. Når du kom på høgaste Vigjeheia, så var det alminneleg at heile øvre bygda var samla der kvar einaste sundag. Det var mange kjærkefolk.

- Ja, dei var flinke til å gå til kjærke.

Det var då brune var der. Flaumen tok ho. Det var sundagen eg blei konfirmert, då gjekk ho. Så bygde dei ein pråm og la midte føre okke. Så rodde me til øyna og så øve til det me kalla Selandsvadet på andre sida. Så kunne me gå opp att og bruka den gamle kjærkeveien. Men så blei den pråmen flytta, og sidan gjekk me ned til Stakklandsbrune og opp att.

- Så det var ei lang tid dokke ikkje hadde braun?

Ja, det var ei lang tid. Det var mange år. Det var forferdelig ulageleg for folk. Sjå når det var begravelse, og få folk i jorda. Der var ikkje stort å koma over med hest. Då var det far din, han kjørte mange av dei gamle. Han møtte opp med hesten. Far til Anna, han Per.

Så om sommaren kjørte dei på treslede nedover Lian, over Stakklandsbrune og opp igjen. Det var ikkje lite slit å koma til kjærkegarden med dei.

Når du kjeme på høgaste heie, som eg tala om når du går opp i frå Kvenåsen, var det vondt å koma fram eintom, var det så eit tungt lik og det var sommarstid.

Ja, du veit det er forskil på gammal og ny tid nå. Du veit dei sleit mykje og hadde det hardt, framkomsten var hard, sko kunne du ikkje gå i til kvardags.

Før mi tid var det mykje verre. Ja, i mi tid gjekk dei mykje berrføtt. Til kjærke gjekk me berrføtt, me hadde sko med og tok dei på i buleet. Ja, eg kan minnast i mi tid at dei barka leret og arbeidde skoane av det, og så blei det til at avlegget frå den eldste kunne den yngste bruka.

- Fekk dei så vadmelsbukse så varte vel dei lenge, for var ikkje dei sterke?

Ja, eg skal seia, men det var rart med det, om eg har nokså gode kleda dei andre er det vondt å greia seg utan vadm.

Fyst er dei gode og varme, og så held dei ute vatnet. Kjeme vinteren så er dei umisteleg. Det er det beste plagget ein kan gå med.

- Du er så til å syngja Børel, nå lyt me få ein sang utav deg.

Nei, god til å syngja er eg ikkje nå. Pusten er ikkje som før. Eg kjenner det når eg går opp bakken.

Det blir likevel til at han tek ein song: "Slik skal du vera med ein gong på himlens lyse strand..."

Børil blir så minna på at mor hans song så mange gamle salmar. Det blir tale om at det kan ha vore frå salmeboka til Kingo, og etter litt ettertanke syng han så: "Oh venner, I nu atter skal skilles fra hverandre....."

Harald Aamodt

Trelast • Hagemøbler • Agrilux PVC • Vegg- og takplater

Innehaver: Oddvar Teistedal - Rute 506 - 4480 Kvinesdal - Tel.: 38 35 23 15 - Mobil: 94 58 68 22

Medlemmer i Kvinesdal Historielag 2000.

Adolfsen Thale, Kvinesdal
 Amble Oddvar, Nodeland
 Andersen Amy, Kvinesdal
 Andreassen Tormod, Flekkefjord
 Aronsveen Astrid, Øyer
 Austerdalen Skule, Kvinesdal
 Axelsen Anne-Marie, Flekkefjord
 Barøy Aslaug, Kvinesdal
 Berg Astri Tønnesen, Ås
 Berge Jan, Feda
 Berger Bjørn Røhme, Feda
 Berger Else, Lommedalen
 Bergeslien Ingeborg, Sandnes
 Berghom Arnfinn, Kvinesdal
 Berghom Thora, Kvinesdal
 Berghom Torbjørn, Kvinesdal
 Berntsen Eva, Flekkefjord
 Berntsen Leif, Kvinesdal
 Biktjørn Marta, Kvinesdal
 Birkeland Gudbjørg, Feda
 Birkeland Reidun, Flekkefjord
 Birkeland Tor, Kristiansand
 Bjørneli Arnt Ivar, Feda
 Bjørneli Ingrid, Feda
 Breimoen Arnt, Kvinesdal
 Breimoen Signe Brith, Kvinlog
 Brekne Peder M, Vanse
 Brendø Anne J, Feda
 Briseid May Britt, Feda
 Broadhurst Anne-Lise og Teddy,
 Kvinesdal
 Bruli Kari, Kvinesdal
 Bruilid Aud, Kvinesdal
 Bruilid Karin, Flekkefjord
 Bruseland Svein Jarle, Kvinesdal
 Buseth Petter, Ranheim
 Bø Anne Moi, Randaberg
 Bøgwald Esther, Feda
 Bøgwald Svein, Kvinesdal
 Dalane Folkemuseum, Egersund
 Danielsen Gerd, Kvinesdal
 Danielsen Oddlaug, Andabeløy

Deichmanske Bibliotek, Oslo
 Dugan Magda, Kvinesdal
 Dunsæd Torbjørn, Feda
 Dybing Leif, Hidrasund
 Dyrstad Tone, Ålgård
 Daaland Gerd Londal, Kvinesdal
 Eftestøl Alf, Kristiansand
 Eftestøl Guttorm A, Kvinesdal
 Eftestøl Sverre, Kvinesdal
 Eftestøl Torleiv, Øyestranda
 Egeland Alf Kåre, Feda
 Egeland Alv, Nesoddtangen
 Egeland Bertha, Kvinesdal
 Egeland Birgit, Kvinesdal
 Egeland Dag Runar, Kvinesdal
 Egeland Ingrid Lindefjell, Kvinesdal
 Egeland Johan, Kvinesdal
 Egeland Kirsten Knutsen, Kvinesdal
 Egeland Klary A, Kvinesdal
 Egeland Krist, Kvinesdal
 Egeland Lars Emanuel, Kvinesdal
 Egeland Leif, Kvinesdal
 Egeland Martin, Øyestranda
 Egeland Olav H, Kvinesdal
 Egeland Olav S, Kvinesdal
 Egeland Simon Johan, Kvinesdal
 Egeland Solveig, Kvinesdal
 Egeland Wenche, Øyestranda
 Egenes Johnny, Kvinesdal
 Egenes Otto, Kvinesdal
 Egenes Ove, Kristiansand
 Egenes Sonja, Kvinesdal
 Eie Bjørn, Feda
 Eiene Snøfrid, Stavanger
 Eiesland Anne Marie, Kvinesdal
 Eiesland Gunnulf T, Kvinesdal
 Eiesland Jakob B, Kvinesdal
 Eiesland Lise, Kvinesdal
 Eiesland Niils B, Kvinesdal
 Eiesland Odd T, Houston TX, USA
 Eiesland Tor Sigbjørn, Kvinesdal
 Eikebrok Astrid, Kvinesdal

Eiken Sogelag, Eiken
 Eilertsen Alf, Kvinesdal
 Engan Liv Rege, Vik i Sogn
 Erfjord Anne-Berit, Kvinesdal
 Erfjord Ingvald, Kvinesdal
 Erfjord Rolf, Kvinesdal
 Eriksen Asbjørn, Torød
 Eriksen Hans Inge, Kvinesdal
 Espeland Asbjørn, Kvinesdal
 Espeland Johanne, Skjetten
 Espeland Ruth, Kvinesdal
 Evelid Dag T, Feda
 Fandrem Solveig, Sandnes
 Faret Alf, Kvinesdal
 Faret Birgit, Hafrsfjord
 Farstad Jan Øisten, Kvinesdal
 Feda Skole, Feda
 Fedde Gabriel Bernhard, Portland OR,
 USA
 Fjeld Asbjørn, Sola
 Fjeld Oskar, Kvinesdal
 Fjeld Thorhild, Kvinesdal
 Fjellvang Helen, Kristiansand
 Fjotland Inger Johanne, Kvinesdal
 Fladmark Jan Helge, Søgne
 Fladmark Karl Fredrik, Kvinesdal
 Flekkefjord Historielag, Sira
 Flekkefjord Museum, Flekkefjord
 Flaa Aslaug, Kristiansand
 Fredriksen Greta, Flekkefjord
 Frette Lillian, Etne
 Frigstad Victor, Feda
 Frøitland Kamilla, Feda
 Frøslund Mauritz J, Mandal
 Frøytlug Jane Synnøve, Flekkefjord
 Fundal Jan Magne, Feda
 Fylkeskonservatoren V-Agder, Kr.sand
 Førland Gustav, Kvinesdal
 Galdal Solfrid, Gyland
 Galdal Tom, Kvinesdal
 Galdal Trygve, Kvinesdal
 Gausdal Ellinor og Fredrik, Kr.sand
 Gausdal Gudny, Kvinesdal
 Gausdal Tor, Tolvsrød
 Gautestad Bernt, Evje

Geheb Betten, Søgne
 Gilbertsen Magnhild Hompland, San
 Diego CA, USA
 Gjømlestad Tor, Kvinesdal
 Gjøvik Knut, Feda
 Glendrange Bodil og Svein, Kvinesdal
 Glendrange Ernst, Kvinesdal
 Glendrange Øyvind, Lillehammer
 Gotheim Signe, Kvinesdal
 Granlund Olav, Feda
 Grønning Inger Hunsbedt, Stavanger
 Grøtteland May Snefrid Ullenes, Kv.dal
 Gullestad Anne Lise, Kvinesdal
 Gullestad Martin, Lyngdal
 Gullestad Timmy, Kvinesdal
 Gullestad Tormod, Bergen
 Gulliksen Jan, Kvinesdal
 Gunleiksrud Anne Marie, Stokke
 Guse Alfred, Vennesla
 Guse Aud, Øyestranda
 Guse Solveig, Flekkefjord
 Guse Tom, Øyestranda
 Gusevik Arnfinn, Stavanger
 Gusevik Oskar, Gausdal
 Gyland Kåre, Storekvina
 Gysland Alf, Snartemo
 Gåseland Anna, Kvinesdal
 Haddeland Randi Gullesen, Kvinesdal
 Hadland Karen, Feda
 Hallgren Olaug, Flekkefjord
 Hamre Johannes, Kvinesdal
 Hamre Karin, Kvinesdal
 Hamre Tor, Kvinesdal
 Hamre Torny, Hurdal
 Hansen Daila, Kvinesdal
 Hansen Karen, Feda
 Hansen Kari Haddeland, Flekkefjord
 Hansen Svein, Feda
 Hansen Tarald, Kristiansand
 Hansen Tønnes E, Lillesand
 Hanssen Reidar J, Kristiansand
 Hanssen Thor Ingemann, Kvinesdal
 Harboe Judith, Røyneberg
 Hauan Astrid, Kvinesdal
 Hauan Torbjørn, Kvinesdal

Hauge Anna Lilly, Fedra
 Haugdom Ingeborg, Flekkefjord
 Haugland Bjørg, Oslo
 Haugland Gustav, Kvinesdal
 Haugland Kenneth, Kvinesdal
 Haugland Marit, Kvinesdal
 Haugland Tonny G, Kvinesdal
 Hedlund Carl U, Brooklyn NY, USA
 Hegdal Ingebjørg Smith-Øvland, Molde
 Helle Andreas J, Kvinlog
 Helle Arild, Kvinesdal
 Helle Asbjørg, Kvinesdal
 Henriksbø Dag, Kvinesdal
 Hersvik Jofrid, Øyestranda
 Hervold Karen og Helge, Kvinesdal
 Hjemlestad Irene, Kvinesdal
 Hjemlestad Randi, Øystese
 Hobbesland Svein, Flekkefjord
 Holmen Aagot, Kvinesdal
 Homme Anne Turid, Flekkefjord
 Hompland Per, Kvinesdal
 Hunsbedt Anstein, Los Gatos CA, USA
 Hunsbedt Arve, Kvinesdal
 Hunsbedt Leif, Kvinesdal
 Hunsbeth Sven Gerhart, Kvinesdal
 Husefjeld Arild, Hagan
 Hægebostad Sogelag, Snartemo
 Hølmebakk Arnstein, Fedra
 Høydal Ragnhild, Kvinesdal
 Høyland Henry, Kvinesdal
 Høyland Olav, Voss
 Høyland Sara, Lyngdal
 Høyland Solveig, Lyngdal
 Håland Arentz, Kvinesdal
 Haaland Kåre, Kvinesdal
 Ingebretsen Alf, Fedra
 Ingebretsen Liv Berit, Fedra
 Ingebretsen Malfred, Øyestranda
 Jakobsen Torhild, Kvinesdal
 Janson Jessie P, Flekkefjord
 Jansson Brit, Fedra
 Jansson Gerd, Fedra
 Jansson Hanne Turid, Fedra
 Jensen Gladys, Kristiansand
 Jerdal Karin, Kvinesdal
 Jerstad Alf, Fedra
 Jerstad Arvid Andreas, Bryne
 Jerstad Dagfinn, Øyestranda
 Jerstad Eline, Kvinesdal
 Jerstad Lars M, Kvinesdal
 Jerstad Ragna, Kvinesdal
 Jerstad Tor, Kvinesdal
 Johansen Gerda, Kvinesdal
 Johansen Ivar, Kvinesdal
 Johnsen Arne, Kvinesdal
 Johnsen Einar, Stavanger
 Johnsen Hjørdis, Kvinesdal
 Johnsen John, Kvinesdal
 Johnsen Stig Åknes, Øvre Ervik
 Jordal Marit, Lyngdal
 Jortveit Berit, Kvinesdal
 Jortveit Svein, Kvinesdal
 Jortveit Svein Terje, Kristiansand
 Kielland Erling Sømme, Randaberg
 Kjøniksen Astrid, Kvinesdal
 Kjørmo Bjørn Ingemann, Sola
 Kleveland Olav Arne, Evje
 Kleven Aud Synnøve, Kvinesdal
 Kloster Hans, Kvinesdal
 Kloster Harald, Kvinesdal
 Kloster Per, Raufoss
 Kloster Sverre, Oslo
 Klungland Agnar, Gyland
 Klungland Rolf Terje, Fedra
 Knibestøl Betty Gerd Ø, Kvinesdal
 Knibestøl Øyvinn Artur, Kvinesdal
 Kongevold Mona L, Flekkefjord
 Kristiansand Folkebibliotek, Kr.sand
 Kristoffersen Arvid, Øyestranda
 Kristoffersen Gunn Kari, Kvinesdal
 Kristoffersen Magne, Kvinesdal
 Kvinesdal Bibliotek, Kvinesdal
 Kvinesdal Ungdomsskole, Kvinesdal
 Kvinesdal Videregående Skole, Kv.dal
 Kvinlaug Gunda, Kvinesdal
 Kvinlaug Ivar, Kvinesdal
 Kvinlaug Per Sverre, Kvinlog
 Kvinlaug Stanley, Kvinesdal
 Kvinlaug Tønnes T, Kvinesdal
 Kvinlog Edel Aslaug, Kvinesdal

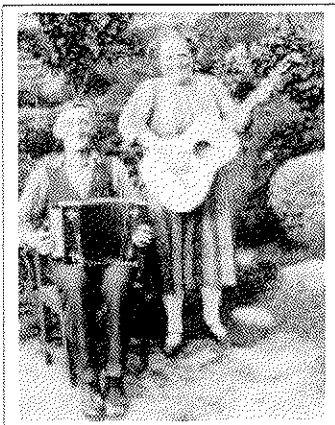
Kvæven Per, Kvinlog
 Kvåle Torgny, Sira
 Lande Eddi, Farsund
 Lande Jan Otto, Kvinesdal
 Larsen Anders Mathias, Fedra
 Larsen Kjell Ivar, Fedra
 Larsen Lars Aase, Kvinesdal
 Larsen Torhild, Fedra
 Larsen Tove, Kvinesdal
 Larsson-Fedde Torbjørn, Farsund
 Lauen Arnhild, Tingvatn
 Lauen Gudbjørg, Tingvatn
 Lervik Svanhild, Øyestranda
 Lien Ingeborg, Eiken
 Lien Sigrid, Tingvatn
 Liknes Barneskole, Kvinesdal
 Liland Kari, Flekkefjord
 Lindefjeld Leif, Stavanger
 Lindefjell Jorunn, Kvinesdal
 Lindeland Ola M, Tønstad
 Lohndal Anstein Dyrli, Stord
 Lohne Anne Katrine, Fedra
 Lohne Stein Ove og Bjørg Torunn,
 Fedra
 Lokalhistorisk Samling, Valse
 Løndal Marit, Vanløse, Danmark
 Løndal Signe, Kvinesdal
 Lorentzen Sara, Kvinesdal
 Lunde Arild, Klepp Stasjon
 Lyngdal Historielag, Lyngdal
 Løland Kåre, Kvinesdal
 Løvdal Helge Olav, Flekkerøy
 Løvland Berit, Fedra
 Løyning Astrid Ousdal, Fedra
 Manneråkk Solfrid og Sigurd, Kvinesdal
 Mejlænder Georg, Fedra
 Meland Bjarne, Fedra
 Meland Per, Lyngdal
 Meland Ruth Eliasdatter, Fedra
 Mikkelsen Inga Knutsen, Mandal
 Mjaaland Sigmund, Kvinesdal
 Mjaaland Siri Moi, Kvinesdal
 Moi Andreas E, Kvinesdal
 Moi Inger-Synnøve, Godvik
 Moi Randi, Flekkefjord
 Moi Randi Helena, Kvinesdal
 Moi Wenche, Fedra
 Moi Åse, Fedra
 Mydland Leidulf, Oslo
 Mygland Andreas, Kvinesdal
 Mygland Anna Oddbjørg, Kvinesdal
 Mygland Kåre, Fedra
 Mygland Lars, Kristiansand
 Mygland Mildrid og Sigurd,
 Blommenholm
 Mygland Siri, Kvinesdal
 Mygland Tor, Kvinesdal
 Mygland Tønnes, Bekkestua
 Myhre Unni, Kvinesdal
 Narvestad Helga, Kvinesdal
 Narvestad Jens, Kvinesdal
 Neset Kjell Gunvald, Kvinesdal
 Netland Kristen, Kvinesdal
 Netland Marit, Fedra
 Netland Olav, Øyestranda
 Netland Svein Oddvar, Stavanger
 Netland Tordis, Kristiansand
 Netland Turid, Kvinesdal
 Nielsen Helga Aamodt, Grimstad
 Nilsen Alf O, Kvinesdal
 Nilsen Arthur, North Salem NY, USA
 Nilsen Jan Åge, Kvinesdal
 Nilsen Mari Ann, Kvinesdal
 Nilsen Rune, Kvinesdal
 Nilssen Asbjørn W, Tønsberg
 Nilssen Johan, Oslo
 Njerve Anne Marie, Flekkefjord
 Nordhelle Sigfrid og Gunnar, Kvinesdal
 Norås Audny, Kvinesdal
 Nygaard Anne Erfjord, Kristiansand
 Næset Torbjørn, Øyestranda
 Oksefjell Sigmund, Kvinesdal
 Olimstad Ingvar, Sand
 Olimstad Jakob, Kviteseid
 Olimstad Kari, Kvinesdal
 Olsen Jan Magne, Kvinesdal
 Olsen Lars Olav, Øyestranda
 Olsen Leif H, Kvinesdal
 Olsen Mary Eie, Hommersåk
 Olsen Raymond, Øyestranda

Olsen Stanley, Kvinesdal
 Olufsen Grete, Ålgård
 Omdal Arvid, Kvinesdal
 Omland Arnold, Kvinesdal
 Omland Arthur, Fedå
 Omland Asbjørn, Kvinesdal
 Omland Atle, Kvinesdal
 Omland Hans A, Oslo
 Omland Jan Olav, Storekvina
 Omland Oddvar, Fedå
 Opdahl Ingeborg, Søgne
 Opofte Martin, Kvinesdal
 Orre Doris, Kvinesdal
 Ousdal Sverre Anker, Oslo
 Pettersen Egil M, Vågsbygd
 Rafoss Arvid, Farsund
 Rafoss Harry Magne, Kvinesdal
 Rafoss Ingeborg E, Kvinesdal
 Rafoss Inghild og Johnny, Kvinesdal
 Rafoss Jens Terje, Arendal
 Rafoss John A, Kvinesdal
 Rafoss Liv og Trygve, Kristiansand
 Rafoss Maria Stokkeland, Kvinesdal
 Rafoss Marit, Oslo
 Rafoss Thora, Øyestranda
 Rafoss Tor Audun, Øyestranda
 Rafoss Tor Steinar, Søgne
 Rafoss Øystein, Askim
 Rege Anna Versland, Askvoll
 Reiersen Aud Sonja, Kvinesdal
 Reiersen Ingrid, Øyestranda
 Reiersen Jan Alf, Øyestranda
 Reiersen Karsten, Kvinesdal
 Reiersen Randi, Kvinesdal
 Reiersen Robert, Øyestranda
 Reiersen Tordis Verås, Øyestranda
 Rennestraum Sofie, Kvinesdal
 Risnes Alv, Kvinesdal
 Risnes Birger, Bø i Telemark
 Risnes Einar, Kvinlog
 Risnes Karen, Kvinesdal
 Risnes Kjell, Kvinesdal
 Risnes Sigbjørn, Kvinesdal
 Ro Astrid, Kvinesdal
 Rob Kristoffer, Hauglandshella
 Rob Ragna, Øyestranda
 Rob Sigvald, Kvinesdal
 Rob Solveig, Kvinesdal
 Rob Jan, Øyestranda
 Rongved Leif, Kvinesdal
 Roskifte Anders, Kvinesdal
 Rosseland Torhild, Langangen
 Rødland Samuel, Asker
 Rødland Sonja, Kvinesdal
 Røed Anne Marie, Fitjar
 Røiseland Aslaug, Kvinesdal
 Røiseland Nils Arne, Kvinlog
 Røiseland Reidar, Kvinesdal
 Røiseland Sverre, Kvinesdal
 Røiseland Tollak, Ås
 Røiseland Torbjørn, Sandnes
 Rørvik Mathias, Kvinesdal
 Røyland Marit, Lyngdal
 Røynestad Ole Jonny, Fedå
 Røysealand Anders, Kvinesdal
 Røysealand Gunhild, Kvinesdal
 Røysealand Helga, Kvinesdal
 Røysealand Jostein, Kvinesdal
 Røysealand Jørgen, Kvås
 Sachs Brigitte, Kvinesdal
 Sagaard Bjørg, Stavanger
 Salvesen Bjørg Dyrstad, Oslo
 Sand Johan Alfred, Flekkefjord
 Sand-Bakken Knut, Flekkefjord
 Sandvand Astrid, Kvinesdal
 Sandvand Hans, Kvinesdal
 Sandvand Irene og Jonny, Kvinesdal
 Sandvand Jan Erling, Klepp
 Sandvand Kåre, Kvinesdal
 Sandvand Marianne og Bent, Kvinesdal
 Sandvand Marit, Kvinesdal
 Sandvand Odny, Kvinesdal
 Sandvold Tale Moi, Egersund
 Schou Jan, Kvinesdal
 Seland Elisabeth, Oslo
 Seland Ingebjørg, Kvinesdal
 Senland Johnny, Kvinesdal
 Sigersvold Dagny, Kvinesdal
 Sigersvold Ståle, Tromsø
 Sindland Ellen, Oslo

Sindland Gerd S, Kvinesdal
 Sindland Irene, Kvinesdal
 Sindland Karen, Øyestranda
 Sindland Lillian, Kvinesdal
 Sindland Nils, Øyestranda
 Sindland Olav, Kvinesdal
 Sindland Roald, Kvinesdal
 Sindland Ånen, Snartemo
 Sinnes Kjell Magne, Kvinesdal
 Sira Kolbjørn, Sira
 Sirdal Historie- og Kulturvernlag,
 Tonstad
 Sines Tove Unhammer, Flekkefjord
 Skadberg Nina og Tor Egel, Kvinesdal
 Skappel Kari Barbra, Oslo
 Skjekkeland Martin, Kristiansand
 Skjævesland Thorleif, Risør
 Skranefjell Allis, Fedå
 Slengesol Hans A, Stavanger
 Solberg Anne Brit, Kvinesdal
 Solberg Klas, Drangedal
 Solberg Møyfrid, Kvinesdal
 Solberg Signe, Kvinesdal
 Solheim Inger Marie, Sandnes
 Solås Bjarne, Kvinesdal
 Solås Marry, Kvinesdal
 Solås Randi, Kvinesdal
 Staddeland Lars, Kvinesdal
 Staddeland Palmer, Kvinesdal
 Stakkeland Oddbjørn, Kvinesdal
 Stakkeland Oskar, Kvinesdal
 Stakkeland Tom, Kvinesdal
 Stakkeland Turid, Kvinlog
 Stangborli Hans Olav, Kvinesdal
 Stenvik Liv Haldis, Kvinesdal
 Stien Solveig, Kristiansand
 Stiland Steven E, Stavanger
 Stokkeland Alf Olai, Ski
 Stokkeland Malin, Kvinesdal
 Stokkeland Steinar, Hornnes
 Stokkeland Turid og Johnny, Kvinesdal
 Stordrange Gunhild, Flekkefjord
 Strand Johanne Gusevik, Øyestranda
 Strømsvåg Linda, Kvinesdal
 Støyl Anna, Treungen
 Svestøl Else-Marie, Øyestranda
 Svindland Aril, Fedå
 Svindland Bjørg, Fedå
 Svindland Kjell Ingvald, Fedå
 Svindland Kåre, Kvinesdal
 Svindland May L, Sira
 Svindland Petter Bøgvald, Fedå
 Svindland Rune, Kvinesdal
 Svindland Sigurd, Flekkefjord
 Svindland Torunn, Fedå
 Syvertsen Andy, Øyestranda
 Syvertsen Tone Egeland, Kvinesdal
 Sælør Gerd, Fedå
 Sørland Mary, Kvinesdal
 Teistedal Aud, Kvinesdal
 Tesaker Einar, Heimdal
 Thomsen Einar, Fedå
 Tjørnholm Anstein, Brooklyn NY, USA
 Tjørnholm Ingvald, Kvinesdal
 Tjørnholm Sven Inge, Kvinesdal
 Tjørnholm Tor, Kvinesdal
 Tobiasen Arne, Fedå
 Tobiassen Tom Arne, Kvinesdal
 Tomstad Marit, Flekkefjord
 Torkildsen Borghild, Flekkefjord
 Torkildsen Gunnar, Flekkefjord
 Torkildsen Ole Z, Flekkefjord
 Trøland Georg, Grimstad
 Trøland Olav A, Kvinesdal
 Trødahl Gunhild og Kjell, Kvinesdal
 Trøland Helge, Tananger
 Trøland Kristin, Fedå
 Trøland Liv, Kvinesdal
 Trølandshei Kenneth, Fedå
 Trølandshei Martin, Kristiansand
 Tveit Hallgeir, Kvinesdal
 Tynning Bjørg, Porsgrunn
 Tønnessen Elisabeth, Kristiansand
 Tønnessen Gerd, Kvinesdal
 Tønnessen Hans Olav, Lyngdal
 Tønnessen Kirsten, Fedå
 Tønnessen Leif, Kvinesdal
 Tønnessen Tønnes, Øyestranda
 Unhammer Alf Kåre, Vanse
 Unhammer Edil, Kvinesdal

Unhammer Ingvald, Oslo
 Unhammer Jens, Kvinesdal
 Unhammer Johan, Fiekkfjord
 Vatland Aud Irene, Lyngdal
 Vatland Birger, Grimstad
 Vatland Ragnhild, Kvinesdal
 Vatland Torleif, Farsund
 Versland Gloria, Storekvina
 Verås Oddvar, Eiksmarka
 Veraas Tor Kjell, Kvinesdal
 Vest-Agder Fylkesbibliotek, Kr.sand
 Vesterdalen Skule, Storekvina
 Vestøl Trine Barøy, Borhaug
 Vik Turid, Kvinesdal
 Voilestøl Ingeborg, Kvinlog
 Wierlie Wenche Omland, Grimstad
 Worel Janet V, Osseo MN, USA

Øksendal Torbjørn, Våler i Solør
 Øydne Anna Elisabeth, Kvinesdal
 Øydne Trygve, Stabekk
 Øysæd Marit, Kvinesdal
 Aagedal Anne Mary, Kvinesdal
 Åmdal Synnøve, Kristiansand
 Aamodt Alf Inge, Kvinesdal
 Aamodt Christine, Kvinesdal
 Aamodt Harald, Kvinesdal
 Aamodt Harry, Kvinesdal
 Aamodt Karl, Bekkestua
 Aamodt Wenche Olsen, Kvinesdal
 Aamot Olav S, Kvinesdal
 Aarli Gullborg, Fjøsanger
 Årstøl Anna, Kvinesdal
 Aase Inger Bøgwald, Stavanger
 Aase Marit K, Fedal

Finner Dere ikke filmene
 av deres gamle bilder

Fortvil ikke

Vi trenger kun papirbilde
 for å lage flere kopier

Forstørrelse er heller ingen sak....

Salg av flere lokallhistoriske
 publikasjoner for historielaget,
 fotoklubben og andre.

Kvina Fotosenter

Tlf. 38 35 01 47

**GULL ♦ SØLV
 EMALJE
 TINN**

**GLASS OG STENTØY
 KOSMETIKK**

i moderne
 og
 tradisjonell
 stil og
 design.

STORT UTVALG I GAVER

Einar E. Egeland A.s

4480 KVINESDAL - ☎ 38 35 01 40

Nico MAT
NIC NILSEN - KVINESDAL

6000 varer til Lavpris

HUNSBEDT RØR AS

Autorisert rørlegger

Tlf. 38 35 48 07 - Mobil: 975 16 331

**Det lønner seg å bruke
en rørleggermester**

24 timers døgnservice

KVINESDAL

K I N O

www.filmweb.no/kinoringen

Besøk vår flotte kino i Kvinesdal kulturhus eller på vår hjemmeside med alltid oppdatert spilleplan.

Faste forestillinger hele året:

Tirsdager kl. 20.00 - Fredager kl. 20.00 og 23.00
Søndager kl. 19.00 og 21.00

Barneforestillinger

2. hver lørdag kl. 12.00 el. søndag kl. 17.00

Film etter ønske

for større grupper, skoler, barnehager og bedrifter - ring for nærmere avtale
tlf. 38 35 77 50

FILM ER BEST PÅ KINO!

**120 GRATIS
PARKERINGSPLASSER**

9 - 21 (18) KVINESDAL

**COOP
prix**

**KVINESDAL
AUTO as**

Telefon:
38 35 04 56

Vakttелефон:
945 63 222

 CHRYSLER

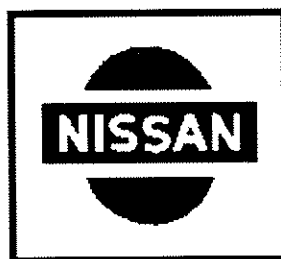
Jeep

SEAT

HONDA

HONDA

HONDA

VELKOMMEN TIL EN HYGGELIG BILPRAT

KASIN MOTOR as
KVINESDAL

4480 Kvinesdal Tlf. 38 35 04 66

RAFOSS HOTELL

4480 Kvinesdal Sentrum - Tlf 38 35 03 88

»DBS« **HONDA** «SUZUKI Jonserved

«**DEI BOLLI SELE**»

KVINESDAL
SYKKEL SERVICE **AS**

Åmot Næringsområde
 4480 Kvinesdal
 Tlf. 38 35 17 00